

SA'DÎ'NİN ATASÖZÜ VE VECİZE DERLEMESİ: BERCESTE MISRALAR VE GÜZİDE BEYİTLER*

İsmail AVCI**

ÖZET

Türk edebiyatı dairesi içinde atasözü ve vecizeleri içine alan birçok derleme eser meydana getirilmiştir. Önceki asırlarda çeşitli eserler içinde parça parça kaydedilen özlü sözler sonraları daha çok "durûb-ı emsâl" adı altında veya bazen de farklı adlarla bir araya toplanmaya başlanmıştır. Bu çalışmada üzerinde durulacak olan eser de bu türden atasözü ve veciz ifadeleri içine alan manzum bir eserdir. Sa'dî tarafından hazırlanan 48 sayfalık söz konusu eser İrsâl-i Mesel ve Tezyîn-i Cümel İçün İrâdî Mümkün Olan Berceste Mısralar ve Güzide Beyitler adını taşımaktadır. Hicri 1325 (1907-8) yılında basılan eser iki kısımdan meydana gelmektedir. Eserin ilk kısmı atasözü/vecize mahiyetinde 18'i Arapça ve Farsça olmak üzere 165 berceste mısradan oluşmaktadır. İkinci kısımda ise çeşitli şairlerden seçilmiş 153 beyitle 6 kıta yer almaktadır. Her iki kısımda yer alan metinler alfabetik sıraya göre dizilmiştir. Çalışmada Sa'dî'nin eserinin ilk kısmında yer alan Türkçe berceste mısralarda geçen atasözü ve vecizeler üzerinde durulmuştur. Öncelikle esere alınan söz konusu bu parçaların hangi şairlere ait olduğu bu türden kaleme alınan eserlerden de faydalanılarak tespit edilmeye çalışılmış, ardından bu parçalarda yer alan veciz söyleyişlerden bazılarının, örnek olmak üzere, günümüzde hazırlanan atasözü ve özlü sözleri ihtiva eden eserlerde karşılıkları gösterilmiştir.

Anahtar Kelimeler

Sa'dî, atasözü, vecize, berceste mısra, beyit.

* Makalenin geliş tarihi: 10.03.2019 / Kabul tarihi: 23.05.2019

Bu makale 15-17 Ekim 2015 tarihlerinde Çanakkale'de düzenlenen VIII. Uluslararası Dünya Dili Türkçe Sempozyumunda sunulan bildirinin genişletilmiş ve yeniden gözden geçirilmiş hâlidir.

** Doç. Dr., Balıkesir Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, ismailavci@balikesir.edu.tr (<https://orcid.org/0000-0002-9282-1468>)

Giriş

Atasözleri dili süsleyen, söyleyişi güzelleştiren, duygu ve düşüncelerin daha etkili şekilde ifadesini sağlayan kalıplaşmış anonim dil birlikleridir. Ömer Asım Aksoy atasözlerini *"Atalarımızın, uzun denemelere dayanan yargılarını genel kural, bilgece düşünce ya da öğüt olarak düsturlaştırılan ve kalıplaşmış biçimleri bulunan kamuca benimsenmiş özsözler."*¹ olarak tanımlar. Atasözlerine yakın bir başka kavram ise "vecize"dir. Aksoy aynı eserinde "Atasözleriyle Karıştırılan Sözler" başlığı altında aldığı bu tür ifadelere "özsöz" ve "özdeyiş" adlarının verilmesi gerektiğini söyler ve vecizeyi "... uzun uzun açıklanabilen derin anlamlı kısa sözler. Bunlar içinde yazanı, söyleyeni belli olanlar da olmayanlar da vardır."² şeklinde açıklar. *İslam Ansiklopedisi'*ne "Atasözü" maddesini yazan Aydın Oy ise atasözü, deyim ve vecize arasında fark olduğunu belirttikten sonra *"Vecizeler ise atasözleri gibi anonim olmayıp adı bilinen kişiler tarafından söylenmişlerdir."*³ diyerek anonimlik konusunda Aksoy'dan kısmen ayrılır.

Atasözleri ve vecizeler halk ve tekke şairleri gibi klasik Türk şairleri tarafından da çeşitli şekillerde sıkça kullanılmıştır. Bu kullanımı karşılıklı etkileşim bağlamında iki türlü düşünmek mümkündür. Birincisi şairlerin halk arasında kullanılagelen mevcut atasözlerini bazen aynen bazen de kısmen veya sadece anlamı korumak suretiyle tamamen değiştirerek şiire taşımalarıdır. Bu tür atasözlerini erbabınca hazırlanmış çeşitli atasözü derlemelerinden tespit etmek mümkündür. İkinci gruptakiler ise bizzat şairler tarafından ilk kez ortaya konulan, atasözü mahiyetinde söylenmiş özlü, veciz mısralardır. Klasik Türk edebiyatında "berceste" olarak adlandırılan bu mısraların kim tarafından söylendiği belli olsa da bu tür veciz ifadeler zaman içinde birer atasözü gibi halk arasında kullanılmaya başlamış, bir kısmının söyleyeni unutulduğundan atasözleri gibi anonimleşerek "Lâ-edrî" "mahlas"ıyla anılır olmuşlardır.

Berceste mısra klasik şiirin daha ziyade hikemî ve eleştirel yanını ortaya koyar ve söyleyişteki güzellik ve anlamdaki derinlikle kendisini fark ettirir. Haluk İpekten berceste mısrayı şöyle tanımlamaktadır: *"Bazen nazmın içinde*

¹ Ömer Asım Aksoy, *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü I, Atasözleri Sözlüğü*, İnkılâp Kitabevi, trz., s. 37.

² Ömer Asım Aksoy, *a.g.e.*, s. 32.

³ Aydın Oy, "Atasözü", *İslam Ansiklopedisi*, IV, TDV Yay., Ankara 1991, s. 44.

göze çarpan güzelliği ve anlamın dolgunluğu ile dillerde dolaşan bir mısra' atasözü gibi kullanılmaya başlar. Böyle mısra'lara mısra'-ı berceste 'sıçramış, fırlamış mısra' adı verilir." Berceste sözü aynı zamanda bir şiiri veya bir fikri övmek için de kullanılmaktadır. İpekten, berceste mısrayla çoğu zaman karıştırılan "azade mısra"yı ise "Bir manzum parça içinde olmayan veya öteki mısra'ları bütünüyle unutulmuş, anlamı kendi içinde tamamlanan ve mısra'-ı berceste gibi dillerde dolaşan tek mısralara mısra'-ı âzâde ya da sadece âzâde denir." şeklinde tanımlamış ve berceste mısra ile azade mısrayı birbirinden ayırmanın zor olduğunu ifade etmiştir.⁴ Türk edebiyatında zaman içerisinde atasözü gibi kullanılmaya başlanan berceste ve azade mısraları bir araya getiren çeşitli eserler hazırlanmış; söz konusu mısralar "manzum atasözleri" olarak bazen tek başlarına bazen de şiiri tamamlayan diğer parçalarıyla beyit, dörtlük ya da bent hâlinde konuyla ilgili hazırlanmış eserlerde yer bulmuştur. Hem bunları hem de yukarıda sözü edilen ilk gruptaki manzum atasözlerini *Pendnâme-i Güvâhî*⁵, *Manzum ve Musavver Durûb-ı Emsâl*⁶, *Manzûme-i Durûb-ı Emsâl*⁷, *Darb-ı Meseller ve Uygun Beyitler*⁸, *Armağan*⁹, *Durûb-ı Emsâl-i Osmâniyye*¹⁰, *Durûb-ı Emsâl-i Türkiyye yâhûd Atalar Sözü*¹¹, *Durûb-ı Emsâl*¹², *Müntehabât-ı Mesâri' ve Ebyât*¹³, *Edebiyatımızda Atasözleri*¹⁴, *On Üçüncü Yüzyıldan Günümüze*

⁴ Haluk İpekten, *Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri ve Aruz*, Dergâh Yay., İstanbul 2002, s. 11.

⁵ Güvâhî, *Pend-nâme*, hzl. Mehmet Hengirmen, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., Ankara 1983.

⁶ Günay Kut, "Atasözleri ve Deyimlere Ait Manzum ve Mınyatürlü Bir Eser", *Topkapı Sarayı Müzesi Yıllık I*, İstanbul 1986, s. 73-112.

⁷ Hıfzî, *Manzûme-i Durûb-ı Emsâl*, İstanbul 1262.

⁸ *Mecmua*, İstanbul Ü Ktp., TY. 3510, vr. 50-100.

⁹ Edirneli Ahmed Bâdî Efendi, *Armağan (Divan Şiirinde Atasözleri ve Deyimler)*, hzl. Süreyya Ali Beyzadeoğlu, Müberra Gürgendereli, Fatih Günay, edt. Şinasi Tekin, Gönül Alpay Tekin, Harvard Ü Yakındoğu Dilleri ve Medeniyetleri Bölümü 2004.

¹⁰ Şinasi, *Durûb-ı Emsâl-i Osmaniyye*, hzl. Süreyya Beyzadeoğlu, MEB Yay., İstanbul 2003.

¹¹ Tekezâde Mehmed Saîd, *Durûb-ı Emsâl-i Türkiyye yâhûd Atalar Sözü*, Kasbar Matbaası, Dersaadet 1311.

¹² Ali Emîri, *Durûb-ı Emsâl*, Millet Ktp. Edebiyat Yaz. Nu. 282, 283, 284.

¹³ Bursalı Mehmed Tâhir, *Müntehabât-ı Mesâri' ve Ebyât*, hzl. Orhan Kemal Tavukçu, Atatürk Ü Fen Edebiyat Fakültesi Yay., Erzurum 1997.

¹⁴ Dehri Dilçin, *Edebiyatımızda Atasözleri*, TDK Yay., Ankara 2000.

*Kadar Şiirde ve Halk Dilinde Atasözleri ve Deyimler*¹⁵, *Edebiyatımızdaki Dinî, Tasavvufî ve Hikmetli Manzum Sözlerden Bir Demet*¹⁶, *Unutulmayan Mısralar El Kitabı*¹⁷ gibi eserlerden tespit etmek mümkündür.¹⁸ Müberra Gürgendereli, “Klasik Edebiyatımızda Mesel Hâline Gelmiş Bazı Berceste Mısralar” başlıklı makalesinde, burada sayılan bazı eserleri tarayarak atasözü mahiyetinde 276 berceste mısra tespit etmiştir.¹⁹ Sinan Gönen tarafından hazırlanan *Batı Türklerinin Manzum Atasözleri*²⁰ başlıklı çalışmada ise klasik Türk edebiyatı sahasında mevcut aruzla yazılmış manzum atasözlerinden ziyade Türk halk edebiyatı alanına dâhil edilebilecek heceyle söylenmiş atasözleri merkeze alınmıştır.

Bu çalışmada üzerinde durulacak olan *İrsâl-i Mesel ve Tezyîn-i Cümel İçin İrâdı Mümkün Olan Berceste Mısralar ve Güzîde Beyitler* adlı eser de muhtevası itibarıyla yukarıda adları geçen esere benzemektedir.

1. Eserin Mürettibine Dair

Eserin kapağında mürettip olarak Sa'dî adı geçmektedir. Bunun yanında bir cümlelik mukaddimenin sonunda “H. S.” kısaltması yer almaktadır. Buradaki “S.” kısaltmasının Sa'dî olduğu kolaylıkla tahmin olunabilir. Ancak “H.”nin hangi ismi/lakabı karşıladığı belli değildir. Bu iki kayıt dışında eserde mürettibin kimliğine dair bir bilgi yoktur.

Eserin hicri 1325 (miladi 1907-8) yılında basıldığı göz önüne alındığında mürettibin bu yıllarda hayatta olduğu anlaşılır. Son dönem biyografik kaynaklarda Sa'dî adlı bazı kişilerin adları geçmekle birlikte biri dışında bunların ölüm tarihleri H. Sa'dî ile aynı kişiler olamayacaklarını ortaya

¹⁵ E. Kemal Eyüboğlu, *On Üçüncü Yüzyıldan Günümüze Kadar Şiirde ve Halk Dilinde Atasözleri ve Deyimler*, Birinci Kitap, İstanbul 1973, İkinci Kitap İstanbul 1975.

¹⁶ H. Fethi Gözler, *Edebiyatımızdaki Dinî, Tasavvufî ve Hikmetli Manzum Sözlerden Bir Demet*, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 1989.

¹⁷ Kerim Demirci, *Unutulmayan Mısralar El Kitabı, En Güzel Beyitler Antolojisi*, Akçağ Yay., Ankara 2014.

¹⁸ Müberra Gürgendereli, “Klasik Edebiyatımızda Mesel Hâline Gelmiş Bazı Berceste Mısralar”, *Atatürk Ü Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, Erzurum 2003, 21, s. 85-87; Edirneli Ahmed Bâdî Efendi, *a.g.e.*, s. XII-XV.

¹⁹ Müberra Gürgendereli, *a.g.m.*

²⁰ Sinan Gönen, *Batı Türklerinin Manzum Atasözleri*, Kömen Yay., Konya 2011.

koymaktadır. Sa'dî 1325'te hayatta olduğuna göre bu isimlerden sadece 1335 (1916) yılında vefat eden Harputlu Sa'dî Efendi'nin eserin mürettibi olması ihtimal dâhilindedir. Buradaki "H." kısaltmasının "Harputlu" kelimesine karşılık geldiği düşünülebilir. Harputlu Hacı Hafız Yusuf Efendi'nin oğlu olan Sa'dî, çeşitli devlet görevlerinde bulunmuş, muallimlik yapmış, "Deli Şair" imzasıyla dergi ve gazetelerde şiir ve yazılar yayımlamış bir müelliftir.²¹ Ancak Harputlu Sa'dî'den söz eden kaynaklarda onun *İrsâl-i Mesel ve Tezyîn-i Cümel İçün İrâdı Mümkün Olan Berceste Mısralar ve Güzide Beyitler* adıyla bir eser tertip ettiğine dair kayıt yoktur. Elde kesin bir bilgi olmadığından eserin mürettibine dair böyle bir tahminden öteye geçilememiştir.

2. Berceste Mısralar ve Güzide Beyitler

Sa'dî tarafından hazırlanan *İrsâl-i Mesel ve Tezyîn-i Cümel İçün İrâdı Mümkün Olan Berceste Mısralar ve Güzide Beyitler*, 48 sayfadan oluşan hacimsiz bir eserdir. 1325 (1907-8) yılında İstanbul'da basılmıştır. Eserin kapak kısmında berceste mısralar söz konusu olduğunda çoğu zaman görmeye alışkın olduğumuz Koca Râgıb Paşa'nın meşhur "Eger maksûd eserse mısra'-ı berceste kâfidir" mısrası ile "Safayı al, kederi bırak" anlamındaki Arapça "Huz mâ safâ da' mâ keder"²² sözü yer almaktadır. Sa'dî esere yazdığı bir cümlelik "İfâde" başlıklı mukaddimede son zamanlarda matbuat âleminde atasözü ve veciz ifadelerin kullanımının neredeyse bir âdet hâline geldiğini, bu sebeple eski ve yeni şairlerden seçtiği bazı mısra ve beyitleri edebî zevk sahiplerine sunmak için böyle bir eser vücuda getirdiğini ifade etmektedir: "*Şu aralık matbû'ât-ı cedîdemizde makâlât-ı mühimme ve edebiyede irsâl-i mesel bedî'asma mürâ'ât ve tezyîn-i cümel ve 'ibârât için masâri'-i berceste ve ebyât-ı müntahabe ve ber-güzide isti'mâli 'âdet hükmüne girmege başlamış olmasına binâ'en şu'arâ-yı sâbika ve âhireniñ âsârından cem' ve telfik idilen 164 müntahab mısra' ile 170 kıt'a güzide beyti hâvî olan işbu risâlecîgi zevk-âşînâyân-ı edîbe takdim eylerim.*"

Mürettibin burada verdiği bilgilere göre iki bölümden oluşan eserde 164 seçilmiş mısra ve 170 de beyit bulunmaktadır. Ancak metinlere bakıldığında bu sayılarda küçük farklar olduğu görülür. Eserin ilk kısmı atasözü/vecize

²¹ İbnü'l-Emîn Mahmud Kemal İnal, *Son Asır Türk Şairleri (Kemâlî'ş-Şuarâ)*, IV, hzl. İbrahim Baştuğ, AKM Yay., Ankara 1999, s. 1999-2003.

²² Mehmet Yılmaz, *Kültürümüzde Arapça ve Farsça Asıllı Vecizeler Sözlüğü*, I, Sütun Yay., İzmir 2008, s. 313.

mahiyetinde 18'i Arapça ve Farsça, 147'si Türkçe olmak üzere toplam 165 berceste mısradan oluşmaktadır. İkinci kısımda ise çeşitli şairlerden seçilmiş 153 beyitle 6 kıta yer almaktadır. Sa'dî her iki kısımda yer alan metinleri son harflerini dikkate alarak alfabetik sıraya göre vermiştir. Bu çalışmada eserin ilk kısmında yer alan 147 Türkçe berceste mısra ele alınmıştır.

Eserde yer alan bercestelerin son harflerine göre dağılımı şöyledir: Elif (ل) 3, be (ب) 4, te (ت) 5, se (ث) 3, cim (ج) 2, ha (ح) 2, hı (خ) 2, dal (د) 1, zel (ذ) 1, re (ر) 39, ze (ز) 20, sin (س) 1, şin (ش) 1, sad (ص) 1, dad (ض) 1, zı (ظ) 1, ayın (ع) 3, gayın (غ) 1, fe (ف) 3, kaf (ق) 5, kef (ك) 12, lam (ل) 4, mim (م) 3, nun (ن) 8, vav (و) 1, he (ه) 11, ye (ي) 9. Bu bilgilere göre, olumlu veya olumsuz hüküm bildiren ifadelerin geçtiği re (39) ve ze (20) harflerinde yoğunluk daha fazladır. Bu da söz konusu mısraların anlam ve söyleyiş itibarıyla atasözüne yaklaştığını göstermektedir. Bu duruma Kırmılı Rahmî'nin "*Gün toğmadan meşîme-i şebden neler toğar*" mısrası ile Sâbit'in "*Derdini söylemeyen hastaya tîmâr olmaz*" mısrası örnek olarak verilebilir.

Sa'dî esere aldığı berceste mısraların kime ait olduğunu belirtmemiştir. Manzum atasözü ve vecizeleri muhtevi kaynakların zaman zaman bercestelerin kime ait olduğu konusunda farklı şairleri göstermeleri, bazen söyleyeni belli olmasına rağmen zamanla unutulduğundan şairi Lâ-edrî olarak kaydetmeleri, bazen de şairlerin tazmin yoluyla başka bir şair tarafından söylenen mısrayı kendi şiirinde kullanması gibi problemlere mürettibin bu tavrı da eklenince söz konusu mısraların şairinin tespiti güçleşmiştir. Buna rağmen yapılan taramalar neticesinde 147 bercesteden 116'sının şairi ismen, 19'unun şairi de Lâ-edrî olarak tespit edilmiş, geriye kalan 12 bercestenin ise söyleyeni bulunamamıştır. Bu tespitler yapılırken mümkün olduğu oranda asıl kaynağa gidilmiş, emin olunamayan mısralar için gerekli açıklama yapılmıştır. Bütün bunlara rağmen zaman itibarıyla geriye doğru gittikçe mısraların kime ait olduğu konusunda artan belirsizlik ve anonimleşme nedeniyle yanılma ihtimali gözden uzak tutulmamalıdır. Burada sayılan problemlere aşağıdaki mısra bir örnek olarak verilebilir. İbnü'l-Emin Mahmud Kemal İnal, *Son Asır Türk Şairleri* adlı eserinde mısrayı diğer mısrayla birlikte beyit olarak almış, herhangi bir işarette bulunmadan Hızırağazâde Sa'îd Bey'e ait olarak göstermiştir. Bursalı Mehmed Tâhir ve Ağâh Sırrı Levend ise mısranın Enderunlu Vâsîf'a ait olduğunu

belirtmişlerdir.²³ Söz konusu mısraya Vâsîf'in tek eseri olan *Divan*'ında²⁴ rastlanamamıştır. Ancak Hızırağazâde Sa'îd Bey'in *Divançe*'sinde mısra "Tazmînât" başlığı altında verilen beyitlerden birinde geçmektedir.²⁵ Şu hâlde Hızırağazâde Sa'îd Bey söz konusu mısrayı tazmin yoluyla bir beyitte kullanmış, İbnü'l-Emin de mısranın Sa'îd Bey'e ait olduğunu zannetmiş olmalıdır. Mısranın kullanıldığı beyit şöyledir:

Sermâ-yı gamda sîneye dâg yak da zevke bak

"Âteş kenârî kış gününüñ lâle-zârıdır" (Hızırağazâde Sa'îd Bey)

Sa'dî'nin en çok berceste mısrasını aldığı şairler İzzet Molla (14), Vak'anüvîs Râşid (11), Nâbî (8), Koca Râgıp Paşa (7), Şeyh Gâlib (6), Bâkî (3), Çelebizâde Âsım (3), Enderunlu Vâsîf (3) ve Sâbit (3) olarak sıralanır. Bu tespit klasik şiirin genel durumuna da uymaktadır. Zira söz konusu isimler eserlerinde atasözü ve vecizelere çokça yer veren şairlerdir.²⁶ Eserdeki şairler ve berceste mısra sayıları tablo hâlinde şöyledir:

Şair	Berceste	Şair	Berceste
İzzet Molla	14	Figânî	1
Vak'anüvîs Râşid	11	Fuzûlî	1
Nâbî	8	Hayâlî	1
Koca Râgıp Paşa	7	Hayrî	1
Şeyh Gâlib	6	Hevâyî	1
Bâkî	3	Hıfzî	1
Çelebizâde Âsım	3	Hüseyin Kefevî	1
Enderunlu Vâsîf	3	İzzet (Hazinedar)	1
Sâbit (Bosnalı)	3	Kânî	1

²³ İbnü'l-Emin Mahmud Kemal İnal, *a.g.e.*, s. 2058.

²⁴ Raḥşan Gürel, *Enderunlu Vâsîf Divanı*, Kitabevi Yay., İstanbul trz.

²⁵ Hızırağazâde Sa'îd, *Dîvânçe*, Matbaa-i Âmire, 1281, s. 28.

²⁶ "Nâbî, Sâbit, Râgıp Paşa, Sünbüzlâde Vehbî, Sürûrî, Vâsîf, Fâzıl, Şeyh Gâlib, İzzet Monla, Yenişehirli Avnî, Şinâsî, Ziyâ Paşa şiirlerinde atasözü ve deyimleri çokça kullanan şairlerimizdendir." Edirneli Ahmed Bâdî Efendi, *a.g.e.*, s. XII.

Şair	Berceste	Şair	Berceste
Fitnat Hanım	2	Karamanlı Kâmî	1
Hâtemî İbrahim	2	Kırımlı Rahmî	1
Muhibbî	2	Küfrî-i Bahâyî	1
Nef'î	2	Mâhir Baba	1
Nev'î	2	Mesîhî	1
Sünbülzâde Vehbî	2	Nâ'ilî	1
Şehrî	2	Nedîm	1
Şinâsî	2	Rûhî-i Bağdâdî	1
Tâlib (Bursalı)	2	Sabrî	1
Ziyâ Paşa	2	Sâlih Nâ'ilî	1
Ahmed Paşa	1	Sâmî	1
Belîğ	1	Seyyid Vehbî	1
Bursalı Edîbî	1	Şeyh Rızâ	1
Cevrî	1	Şeyhülislam Ârif Hikmet	1
Derdli	1	Şeyhülislam Bahâyî	1
Dilâverağazâde Ömer	1	Şeyhülislam Yahyâ	1
Enîs	1	Vahîd Mahtûmî	1
Fâmî	1	Vâlihî	1
Fâzıl Bey	1	Lâ-edrî	19
Fehîm-i Kadîm	1	Şairi tespit edilemeyen	12
Fennî	1	Toplam	147

Bercestede mısralar mümkün olduğu kadar beyti veya bendi tamamlayan diğer parçalarıyla birlikte tespit edilmeye çalışılmış, böylelikle mısranın bağlamına uygun şekilde daha kolay anlaşılır olması hedeflenmiştir. Ancak kaynaklarda tek mısra olarak geçen veya diğer kısımları bulunamayanlar, olduğu gibi alınmıştır. Bu durumdaki mısraların sayısı 51'dir. Bunlardan 12'sini şairi tespit edilemeyen mısralar oluşturmaktadır. Geriye kalan mısralardan 94'ü beyit, 3'ü ise bent olarak kaynaklarda yer almaktadır.

Sa'dî'nin eserde yer verdiği bercestelerden bazılarının asıl kaynağa kısmen farklı olduğu görülmüş, böyle olduğu durumlarda farklılık dipnotta belirtilmiştir. Aşağıda yer alan mısradaki farklılık buna örnek olarak verilebilir. Sa'dî'nin eserinde mısra aşağıdaki gibidir. Ancak *Divan* metninde mısra "Şecâ'at 'arz iderken merd-i kibtî sirkatin söyler"²⁷ şeklinde kayıtlıdır.

Miyân-ı güft ü gûda bed-meniş îhâm ider kubhın

"Sadâkat 'arz iderken merd ile töhmetin söyler" (Koca Râgıb Paşa)

Eserde bazen bir beytin mısralarından her biri müstakil birer berceste olarak alınmıştır. Edirneli İbrahim Hâtemî (36 ve 126. bercesteler) ve Bursalı Tâlib'in (66 ve 68. bercesteler) aşağıdaki beyitleri buna örnektir:

İbrahim Hâtemî:

İrişir menzil-i maksûduna âheste giden (126. berceste)

Tîz-reftâr olanın pâyine dâmen tolaşır (36. berceste)

Bursalı Tâlib:

Çeşm-i insâf kadar kâmile mîzân olmaz (66. berceste)

Kişi noksânını bilmek gibi 'irfân olmaz (68. berceste)

Eserdeki 14 ve 15. bercesteler kelimelerdeki bazı takdim tehirlere dışında hemen hemen aynıdır. Eserde iki ayrı berceste olarak verilen bu mısralar Lâ-edrî isnadıyla tespit edilmiştir.

"Olur idbârı ba'zın ba'zınun ikbâline bâ'is" (Lâ-edrî)

"Olur ikbâli ba'zın ba'zınun idbârına bâ'is" (Lâ-edrî)

Sa'dî'nin eserinde yer alan bazı bercestelerin benzer veya aynı şekilde başka şairler tarafından söylendiği de tespit edilen hususlardandır. Bu

²⁷ Ömer Demirbağ, *Koca Râgıb Paşa ve Dîvân-ı Râgıb*, Basılmamış Doktora Tezi, Yüzüncü Yıl Ü SBE, Van 1999, s. 231.

durum kimi beyitlerin atasözlerini esas almasından kaynaklanmaktadır. Bu tür tespitler ilgili mısralardan söz edilirken dipnotta gösterilmiştir. Örneğin “Sağ gözi eylemeye sol göze Allâh muhtâc” (Sünbülzâde Vehbî) dizesinin Trabzonlu Emin Hilmî *Divan*’ında tespit edilen şekli şöyledir:

Hele nâ-merde temellük ne belâ ‘âlemde

Etmesin bir gözü dîger göze Mevlâ muhtâc

Ahmed Paşa’ya atfedilen “Yârsız kalmış cihânda ‘aybsız yâr isteyen” dizesi ise aynı şekilde Muhibbî tarafından da kullanılmıştır. İki beyit şöyledir:

Ahmed’ üñ ‘aybı güzeller sevmek ise gam degül

“Yârsız kalmış cihânda ‘aybsız yâr isteyen” (Ahmed Paşa)

Bî-vefâ yarıñ Muhibbî cevrini ma’zûr tut

“Yârsuz kalur cihânda ‘aybsuz yâr isteyen” (Muhibbî)

Daha önce de ifade edildiği üzere berceste mısralar atasözü mahiyetinde, dilden dile dolaşan veciz ifadelerdir. Bunlardan bazılarının atasözlerini muhtevi eserlerde karşılıklarının veya benzerlerinin olduğu görülür. Bazı örnekleri şöyle sıralamak mümkündür:

“Çâre yok böyle imiş hükm-i kazâ” (Lâ-edrî): “Çâre ne şive-i takdire rızadan gayrı.”²⁸

“Gam zamânında görünmez hiç yârân-ı safâ” (Bursalı Edîbî): “Dost (iyi dost) kara günde belli olur. / Düşenin dostu olmaz (hele bir düş de gör).”²⁹

“Gelmek irâdet gitmek icâzet” (Lâ-edrî): “Gelmek iradet, gitmek icazet iledir. / Gelmek misafirin, gitmek hane sahibinin elinde.”³⁰

“Nâ-merde degil merde Hudâ itmeye muhtâc” (Lâ-edrî): “Huda nâmerde değil, merde dahi etmeye muhtaç.”³¹

“Sağ gözi eylemeye sol göze Allâh muhtâc” (Sünbülzâde Vehbî): “Allah sağ eli sol ele muhtaç etmesin.”³²

²⁸ *Türk Atasözleri ve Deyimleri I*, Millî Kütüphane Başkanlığı, MEB Yay., İstanbul 2001, s. 78.

²⁹ Ömer Asım Aksoy, *a.g.e.*, s. 248, 253.

³⁰ *Türk Atasözleri ve Deyimleri I...*, s. 135.

³¹ *Türk Atasözleri ve Deyimleri II...*, s. 25.

³² Ömer Asım Aksoy, *a.g.e.*, s. 140.

“Nâ’il-i sûd olamaz olmasa sâ’il güstâh” (Vak’anüvîs Râşid): “Dilencinin yüzü kara, torbası doludur.”³³

“Müdârâdır medâr-ı gerdiş-i çarh” (İzzet Molla): “Dünya üç şey üstünde durur; idare, dübara, müdara.”³⁴

“Kem söz ile kalb akçe yine sâhibiniñdir” (Mengûşî): “Kem söz, kalp (kem) akça sahibinindir.”³⁵

“Kanâ`at kenz-i lâ-yufnâ ile tefsîr olınmışdur” (Vak’anüvîs Râşid): “Kanaat tükenmez hazinedir.”³⁶

“Derdini söylemeyen hastaya tîmâr olmaz” (Sâbit): “Derdini söylemeyen (saklayan) derman bulamaz.”³⁷

“Cedelkârâna hâmûşî kadar rengîn cevâb olmaz” (Vak’anüvîs Râşid): “Sükût etmek gibi âlemde nadâna cevap olmaz.”³⁸

“Olmayınca hasta kadrin bilmez âdem sıhhatiñ” (Fitnat Hanım): “Hasta olmayan, sağlığın kadrini bilmez.”³⁹

“Mârî sûrâhundan ihrâc eylemişdir tatlı dil” (Hıfzî): “Tatlı dil yılanı deliğinden çıkarır.”⁴⁰

“Yârsız kalmış cihânda ‘aybsız yâr isteyen” (Ahmed Paşa): “Ayıpsız yâr arayan (dost isteyen), yârsız (dostsuz) kalır.”⁴¹

“Atarlar taşı elbette dıraht-ı meyvedâr üzre” (Nâbî): “Meyveli ağacı taşlarlar.”⁴²

“Olmaz bir âsumân iki hurşîde cilvegâh” (Enîs): “İki aslan bir posta sığmaz.”⁴³

³³ *Türk Atasözleri ve Deyimleri I...*, s. 99.

³⁴ *Türk Atasözleri ve Deyimleri I...*, s. 107.

³⁵ Ömer Asım Aksoy, *a.g.e.*, s. 357.

³⁶ *Türk Atasözleri ve Deyimleri II...*, s. 45.

³⁷ Ömer Asım Aksoy, *a.g.e.*, s. 235.

³⁸ *Türk Atasözleri ve Deyimleri II...*, s. 126.

³⁹ Ömer Asım Aksoy, *a.g.e.*, s. 303.

⁴⁰ Ömer Asım Aksoy, *a.g.e.*, s. 444.

⁴¹ Ömer Asım Aksoy, *a.g.e.*, s. 168.

⁴² Ömer Asım Aksoy, *a.g.e.*, s. 390.

⁴³ Ömer Asım Aksoy, *a.g.e.*, s. 320.

Sonuç

Sa'dî'nin İrsâl-i Mesel ve Tezyîn-i Cümel İçün İrâdı Mümkün Olan Berceste Mısralar ve Güzîde Beyitler adlı eserini ele alan bu çalışma neticesinde şunlar söylenebilir:

1. Klasik Türk edebiyatı sahasında şairler bazen atasözlerini manzum olarak söyleyip şiire sokmuşlar, bazen de kendileri atasözü vasfında berceste mısralar söyleyerek şiirlerini zenginleştirmişlerdir. Ele alınan eserde her iki duruma örnek olabilecek mısralar mevcuttur.

2. Eserin müellifi Sa'dî'nin kimliği hakkında son dönem biyografik kaynaklarda bilgiye ulaşılamamıştır. Eserin üzerindeki "Sa'dî" adı ve "H. S." kısaltması dışında eserinde de ona dair bir kayıt yoktur.

3. Sa'dî eserini, kendi zamanında matbuat âleminde atasözü ve veciz sözlerin çok kullanılması nedeniyle edebî zevk sahiplerinin istifadesi için hazırlamıştır. Buradan hareketle esere alınan berceste mısraların çok kullanılan/kullanılacak mısralar olduğu söylenebilir.

4. Eserin ilk kısmı atasözü veya vecize mahiyetinde 18'i Arapça ve Farsça, 147'si Türkçe olmak üzere toplam 165 berceste mısradan; ikinci kısımda ise çeşitli şairlerden seçilmiş 153 beyitle 6 kıtadan oluşmaktadır. Her iki kısımda yer alan metinler son harflerine göre alfabetik olarak dizilmiştir.

5. Mürettip esere aldığı berceste mısraların kime ait olduğunu yazmamıştır. Çeşitli güçlüklerle rağmen yapılan taramalar neticesinde 147 bercesteden 116'sının şairi ismen, 19'unun şairi de Lâ-edrî olarak tespit edilmiş, geriye kalan 12 bercestenin ise söyleyeni bulunamamıştır. Bu tespitler yapılırken mümkün olduğunca dikkatli davranılmıştır ancak bütün bunlara rağmen zaman itibarıyla geriye doğru gittikçe mısraların kime ait olduğu konusunda artan belirsizlik ve anonimleşme nedeniyle yanlışla ihtimali gözden uzak tutulmamalıdır.

6. Sa'dî'nin en çok berceste mısrasını aldığı şairler İzzet Molla, Vak'anüvîs Râşid, Nâbî, Koca Râgıb Paşa, Şeyh Gâlib, Bâkî, Çelebizâde Âsım, Enderunlu Vâsîf ve Sâbit olarak sıralanır. Konuyla ilgili yapılan çalışmalarda da zaten bu şairler klasik Türk şiirinde atasözü ve vecizeleri şiirlerinde en çok kullanan isimler arasında sayılmaktadır.

7. Berceste mısralar mümkün olduğu kadar beyti veya bendi tamamlayan diğer parçalarıyla birlikte tespit edilmeye çalışılmıştır. Ancak kaynaklarda tek mısra olarak geçenlerle diğer kısımları bulunamayanlar olduğu gibi alınmıştır. Bu durumdaki mısraların sayısı 51'dir. Bunlardan 12'sini şairi tespit edilemeyen mısralar oluşturmaktadır. Geriye kalan mısralardan 94'ü beyit, 3'ü ise bent olarak kaynaklarda yer almaktadır. Berceste mısraların manzum bir parça içerisinden çıkmış olması gerektiği düşünülürse kaynaklarda tek mısra olarak kaydedilenlerin azade mısra olma ihtimalleri vardır.

8. Sa'dî'nin eserde yer verdiği bercestelerden bazılarının asıl kaynaktan kısmen farklı olduğu görülmüş, ayrı birer berceste olarak yer verilen bazı mısraların da küçük değişiklikler dışında hemen hemen aynı olduğu tespit edilmiştir. Diğer taraftan eserde bazen bir şairin bir beytine ait mısralardan her birinin ayrı birer berceste olarak alındığı da olmuştur. Sa'dî'nin eserinde yer alan bazı bercestelerin benzer veya aynı şekilde başka şairler tarafından söylendiği de araştırmalar neticesinde tespit edilen hususlardandır.

9. Berceste mısraların bazılarının atasözlerini muhtevi eserlerde karşılıklarının veya benzer şekillerinin olduğu tespit edilmiştir. Doğrudan berceste olarak söylenmiş mısraların da varlığı düşünülürse böylece "atasözünden manzum metne" ve "bercesteden atasözüne" geçişlerin klasik Türk şiiri için yaygınlığı ortaya konulmuş olmaktadır.

METİN

Masâri`-i Berceste

Elif

1. Çâre yok böyle imiş hükm-i kazâ (Lâ-edrî)⁴⁴
2. Mevsim-i `ıyş u safâda yâr olur `âlem baña
Gam zamânında görünmez hiç yârân-ı safâ (Bursalı Edîbî)⁴⁵
3. Bûseler ikrâr ider durmaz sözinden kim döner
Mevlevîdir sevdigim her dem külâh eyler baña (Derdli)⁴⁶

Be

4. Fe`ilâtün fe`ilâtün fe`ilâtün fa`lün
Gizli düşmen gibidir bil ki müdâhin ahbâb (Sünbülzâde Vehbî)⁴⁷
5. Herkesüñ rif'ati bir yüzden olur sûret-yâb
Haymenüñ bahtı nigûnlukla güşâd olmadadır (Nâbî)⁴⁸
6. Esâsen haddini bilmekdir insânlar için âdâb (?)⁴⁹

⁴⁴ Bursalı Mehmed Tâhir, *a.g.e.*, s. 4.

⁴⁵ Kadir Atlansoy, *Bursa Şairleri, Bursa Vefeyatnamelerindeki Şairlerin Biyografileri*, Asa Kitabevi, Bursa 1998, s. 230.

⁴⁶ E. Kemal Eyüboğlu, *a.g.e.*, Birinci Kitap, s. 181.

⁴⁷ Necmettin Yurtseven, *Türk Edebiyatında Arapça-Türkçe Manzûm Lügatler ve Sünbülzâde Vehbî'nin Nuhbesi*, Ankara Ü SBE, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara 2003, s. 102.

⁴⁸ Ali Fuat Bilkan, *a.g.e.*, I, s. 543.

⁴⁹ Bursalı Mehmed Tâhir, *a.g.e.*, s. 12. Kime ait olduğu tespit edilememiştir.

7. Gayret komuyor der de ider gıybetê âgâz

İfşâ-yı 'uyûb itme midir gayret-i ahbâb (Enderunlu Vâsıf)⁵⁰

T e

8. Uydıran masrafın îrâdına çekmez zahmet (İzzet)⁵¹

9. Mescidi koyup ocak mihrâbına yüz tutdı halk

Çok Müselmânı soğuklar eyledi âteş-perest (Mesîhî)⁵²

10. 'Ârif olana besdir işâret (Lâ-edrî)⁵³

11. Pîrlikde âteş-i fakrîñ olur te'sîri saht

Gör çenâr-ı köhneniñ hâlin nice sûzân olur (Çelebizâde Âsım)⁵⁴

12. Kadr-i visâliñ 'îd-i sa'âdet

Şâm-ı firâkıñ rûz-ı kıyâmet

Zevk âhir oldu gam zâhir oldu

Gelmek irâdet gitmek icâzet (Lâ-edrî)⁵⁵

S e

⁵⁰ Rahşan Gürel, *a.g.e.*, s. 282.

⁵¹ Bursalı Mehmed Tâhir, *a.g.e.*, s. 16. İzzet adı başka bir kaynakta Hazînedâr İzzet olarak geçmektedir. <http://farsedebiyati.blogspot.com.tr/2008/04/berceste-misralar-amya-erh-i-hsiyyet-i.html> (11.09.2015).

⁵² Mine Mengi, *Mesîhî Dîvânı*, AKM Yay., Ankara 1995, 310. *Divan'* da ikinci misra "Ey dirîğâ ehl-i İslâm oldu hep âteş-perest" şeklindedir.

⁵³ Bursalı Mehmed Tâhir, *a.g.e.*, s. 16.

⁵⁴ Çelebizâde Âsım, *Divan*, Millet Ktp., Ali Emirî Manzum, Nu. 266, vr. 24a.

⁵⁵ Edirneli Ahmed Bâdî Efendi, *a.g.e.*, s. 98.

13. Eyler kenâra şurta-i lutf-ı Hudâ resâ
Bahr-ı emel sefinesine nâ-hudâ `abes (Fitnat)⁵⁶
14. Olur idbârı ba'zıñ ba'zınuñ ikbâline bâ'is (Lâ-edrî)⁵⁷
15. Olur ikbâli ba'zıñ ba'zınuñ idbârına bâ'is (Lâ-edrî)⁵⁸

C i m

16. Nâ-merde degil merde Hudâ itmeye muhtâc (Lâ-edrî)⁵⁹
17. Sağ gözi eylemeye sol göze Allâh muhtâc (Sünbülzâde Vehbî)⁶⁰

H a

18. `Abes degül dil-i mecrûha tünd-hûyî-i yâr
Zarardır itse zahimdâra merhamet cerrâh (Belîğ)⁶¹
19. Seyyidü'l-ahkâmıdır sulh u salâh (Dilâverağazâde Ömer)⁶²

⁵⁶ İmran Azaklı, *Zübeyde Fitnat Hanım'ın Hayatı, Edebî Kişiliği ve Divanı'nun Tenkitli Metni*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale Ü SBE, Ankara1998, s. 164.

⁵⁷ Bir sonraki mısrayla kelimelerdeki takdim tehir dışında fark olmayan bu mısra Lâ-edrî isnadıyla tespiti edilmiştir. <http://farsedebiyati.blogspot.com.tr/2008/04/berceste-misralar-amy-a-erh-i-hsiyyet-i.html> (11.09.2015).

⁵⁸ Bu mısra Belîğ'e isnat edilmiştir. <http://farsedebiyati.blogspot.com.tr/2008/04/berceste-misralar-amy-a-erh-i-hsiyyet-i.html> (11.09.2015). Ancak Bursalı Mehmed Tâhir mısranın müellifi olarak Lâ-edrî'yi göstermiştir. Bursalı Mehmed Tâhir, *a.g.e.*, s. 23.

⁵⁹ Bursalı Mehmed Tâhir, *a.g.e.*, s. 26.

⁶⁰ Şinasi, *a.g.e.*, 53. Mısrayı Bursalı Mehmed Tahir, Seyyid Vehbî'ye isnat etmiştir. Bursalı Mehmed Tâhir, *a.g.e.*, s. 26. Trabzonlu Emin Hilmî'nin benzer bir beyti şöyledir: "Hele nâ-merde temellük ne belâ `âlemde / Etmesin bir gözü diğer göze Mevlâ muhtâc" Muhammed Duman, *Trabzonlu Emin Hilmi, Hayatı-Eserleri-Edebî Kişiliği ve Divanının Metni*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Ü SBE, Ankara 2010, s. 443.

⁶¹ H. Gamze Demirel, *18. Yüzyıl Şairlerinden Belîğ Mehmed Emîn Divânı (İnceleme-Tenkitli Metin-Tahlil)*, Basılmamış Doktora Tezi, Fırat Ü SBE, Elazığ 2005, s. 135.

⁶² Bursalı Mehmed Tâhir, *a.g.e.*, s. 30.

H 1

20. N'ola deryûzeger-i vuslat iderse ibrâm
Nâ'il-i sûd olamaz olmasa sâ'il güstâh (Vak'anüvîs Râşid)⁶³
21. Müdârâdır medâr-ı gerdiş-i çarh (İzzet Molla)⁶⁴

D a l

22. Ferâgat güzel sevmeden tevbe meyden
Zehî re'y-i bâtl zehî fikr-i fâsid (Bâkî)⁶⁵

Z e l

23. Anlar ifsâd-ı mizâc-ı devleti erbâb-ı câh
Himye lâzımdur ne rütbe olsa da rüşvet lezîz (Seyyid Vehbî)⁶⁶

R e

24. Âteş kenârı kış gününüñ lâle-zârıdır (Enderunlu Vâsîf)⁶⁷

⁶³ Fatih Günay, *Râşid (Vak'anüvîs) Hayatı, Edebî Kişiliği, Divanının Tenkitli Metni ve İncelemesi*, Basılmamış Doktora Tezi, Trakya Ü SBE, Edirne 2001, s. 321.

⁶⁴ Mısra bu hâliyle İzzet Molla'nın eserlerinde tespit edilememiştir. Ancak müellifin *Bahâr-ı Efkâr* adlı divanının mısralar kısmında benzer bir mısra mevcuttur: "Müdârâdır medâr-ı sohbet-i nâs" Ömür Ceylan-Ozan Yılmaz, *Hazâna Sürgün Bahâr, Keçecizâde İzzet Molla ve Divân-ı Bahâr-ı Efkâr*, Kitap Sarayı, İstanbul 2005, 748. Bursalı Mehmed Tâhir mısrayı Lâ-edrî isnadıyla vermiştir. Bursalı Mehmed Tâhir, *a.g.e.*, s. 32.

⁶⁵ Sabahattin Küçük, *Bâkî Divânı, Tenkitli Basım*, TDK Yay., Ankara 1994, s. 126.

⁶⁶ Hamit Dikmen, *Seyyid Vehbî ve Divanının Karşılaştırmalı Metni*, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara Ü SBE, Ankara 1991, s. 526. *Divan* metninde "rütbe" kelimesi "deñilü" şeklindedir.

⁶⁷ Bursalı Mehmed Tâhir, *a.g.e.*, s. 39; Ağâh Sırrı Levend, *Divan Edebiyatı, Kelimeler ve Remizler, Mazmunlar ve Meşumlar*, Enderun Kitabevi, İstanbul 1984, s. 441. İbnü'l-Emîn Mahmud Kemal İnal mısrayı Hızırağazâde Sa'îd Bey'e isnat etmiştir. İbnü'l-Emîn Mahmud Kemal İnal, *a.g.e.*, s. 2058. Ancak mısra Vâsîf'a ait olmalıdır, zira Sa'îd mısrayı tazmin yoluyla kullandığını eserinde ifade etmiştir. Hızırağazâde Sa'îd, *a.g.e.*, s. 28.

25. Herkesiñ bir revîşi her revîşiñ bir kesi var (?)⁶⁸
26. Âdem bu bezm-i devr-i dil-ârâya bir gelür
Bil kadr-i `ömrüñi kişi dünyâya bir gelür (Sabrî)⁶⁹
27. Çeküp Mansûr'ı dâra itdiler hâkisterin ber-bâd
Hüner akrân içinde her cihetden fâ'ik olmağdur (Nev'î)⁷⁰
28. Nâdir bulunur tînet-i kâmilde kusûr
Kem mâyeden eyler ne eylerse zuhûr
İkbâl-i se rûzeyle tagayyür gelmez
Mest olsa da habt eylemez erbâb-ı şu'ûr (Koca Râğıb Paşa)⁷¹
29. Korkum oldur saña dûzahda da yir virmezler (?)⁷²
30. Oldı sermâye-i hayret baña bîm ü ümmîd
Bilemem eyleyecek girye midür hande midür (Nâbî)⁷³
31. Zîb-i elvân ile olmaz mütelevvin `ârif
Heves-i câh ile câhil mütelâşî görünür (Nâ'îlî)⁷⁴
32. Âbisten-i safâ vü kederdir leyâl hep
Gün toğmadan meşîme-i şebden neler toğar (Kırımlı Rahmî)⁷⁵

⁶⁸ Mısranun kime ait olduğı tespit edilememiştir ancak bir yerde Ali Ferruh Bey'e ait olarak gösterilmiştir. <http://www.yedibeyza.8k.com/yazilar.html> (12.09.2015).

⁶⁹ Hasan Kasır, *Sabrî Mehmed Şerîf Dîvânı (İnceleme-Karşılaştırmalı Metin)*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Ü SBE, Erzurum 1990, s. 176.

⁷⁰ Nev'î, *Dîvan, Tenkidli Basım*, hzl. Mertol Tulum-M. Ali Tanyeri, İstanbul Ü Edebiyat Fakültesi Yay., İstanbul 1977, s. 281.

⁷¹ Ömer Demirbağ, *a.g.e.*, s. 383.

⁷² Kime ait olduğı tespit edilememiştir.

⁷³ Ali Fuat Bilkan, *a.g.e.*, I, s. 620.

⁷⁴ Haluk İpekten, *Nailî Dîvanı*, Akçağ Yay., Ankara 1990, s. 196.

⁷⁵ Sevgi Elmas, *Rahmî (Kırımlı, Mustafa) Hayatı, Edebî Şahsiyeti, Eserleri ve Dîvânının Tenkidli Metni*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Trakya Ü SBE, Edirne 1997, s. 56.

33. Yâr için ağyâra minnet ettiğim 'ayb eyleme
Bâğbân bir gül için biñ hâra hidmetkâr olur (Lâ-edrî)⁷⁶
34. Cedelkârâna hâmûşî kadar rengîn cevâb olmaz
Sükûtun merd-i dâna hasmını ilzâm için saklar (Vak'anüvîs Râşid)⁷⁷
35. Dem urur 'akl-ı Felâtûn'dan nice dîvâneler (Lâ-edrî)⁷⁸
36. İrişir menzil-i maksûduna âheste giden
Tîz-reftâr olanıñ pâyına dâmen tolaşır (İbrahim Hâtemî)⁷⁹
37. Budur mezâkı hasûduñ ko ta'n-ı bî-nemegi
Halâvet olmaz o ni'metde ki lisâna düşer (Koca Râgıb Paşa)⁸⁰
38. Miyân-ı güft ü gûda bed-meniş ihâm ider kubhın
Sadâkat 'arz iderken merd ile töhmetin söyler (Koca Râgıb Paşa)⁸¹
39. Eylemez îrâs-ı hüsn ârâyişi bed-fînetüñ
Zînet olmaz mâra endâmındaki nakş u nigâr (Koca Râgıb Paşa)⁸²
40. Güle gûş itdiremez yok yere bülbül inler
Varak-ı mihr ü vefâyı kim okur kim diñler (Karamanlı Kâmî)⁸³

⁷⁶ Bursalı Mehmed Tâhir, *a.g.e.*, s. 66. Bazı internet sitelerinde beytin Fuzûlî'ye ait olduğu ifade edilmiştir ancak müellifin şiirleri arasında beyte rastlanamamıştır.

⁷⁷ Fatih Günay, *a.g.e.*, s. 346. *Divan* metninde "Sükûtun..." kelimesi "Sükûti..." şeklindedir.

⁷⁸ Bursalı Mehmed Tâhir, *a.g.e.*, s. 53.

⁷⁹ Edirneli Ahmed Bâdî Efendi, *a.g.e.*, s. 1. Beyti Kerim Demirci önce Hâtemî ve Ziyâ Paşa'ya, sonra sadece Hâtemî'ye ait göstermiştir. Kerim Demirci, *a.g.e.*, s. 150, 429.

⁸⁰ Ömer Demirbağ, *a.g.e.*, s. 220.

⁸¹ Ömer Demirbağ, *a.g.e.*, s. 231. İkinci mısra Koca Râgıb Paşa'nın *Divan'*ında "Şecâ'at 'arz iderken merd-i kıbtî sirkatin söyler" şeklindedir.

⁸² Ömer Demirbağ, *a.g.e.*, s. 250.

⁸³ V. Mahir Kocatürk, *Divan Şiirinde Meşhur Beyitler*, Edebiyat Yayınevi, Ankara 1963, s. 13. Bu beyit Mehmed Kânî'ye de atfedilmiştir. Kerim Demirci, *a.g.e.*, s. 28. Âdem Ceyhan'ın tespitine göre meşhur olan ikinci mısra Latîfî, Âşık Çelebi, Hasan Çelebi,

41. Bu sûz-ı 'aşka merdümek-i dîdedür sebeb
Yangın da ibtidâda şererden zuhûr ider (Nâbî)⁸⁴
42. Dahl ider ehl-i riyâ câm-ı safâya dokınur
Seng-i ta'n-ı cühelâ hep 'ulemâya dokınur (Vahîd Mahtûmî)⁸⁵
43. Bu devlet-i fânîye bu rağbet çokdur
Bu çihre-i ikbâle bu nahvet çokdur
Başuñda bu kubbe deñlü destâr nedür
Virân olacak kasra bu zînet çokdur (Nâbî)⁸⁶
44. Kem söz ile kalb akçe yine sâhibiniñdir (?)⁸⁷
45. Hüsn-i hulk âdeme ser-mâye-i âsâyiş olur
Dâ'imâ mîh-i benânında döner çerh-i esîr (Sâmî)⁸⁸

Beyânî, Riyâzî ve Kafzâde Fâ'izî tezkirelerinde "Aşk destânını şimdi kim okur kim diñler" şeklinde, *Osmanlı Müellifleri*'nde ise "Varak-ı Mihr ü Vefâ'yı kim okur kim diñler" biçiminde kayıtlıdır. Mısra, Nâbî'nin bir medhiyesinde "Varak-ı mihr ü vefâyı kim okur kim dinler" şeklindedir. Âdem Ceyhan, "Bazı Yazma ve Basma Türk Atasözü Derlemeleri", *Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, 4, Yaz 2011, s. 198. Behiştî'nin *Divan*'ında da mısra bu şekilde kayıtlıdır. Yaşar Aydemir, *Behiştî Dîvânı*, <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/10597,behistipdf.pdf?0,273> (08.07.2015).

⁸⁴ Ali Fuat Bilkan, *a.g.e.*, I, s. 526. İkinci mısradaki "Yangın da" ifadesi *Divan*'da "Her âteş" şeklindedir.

⁸⁵ Bahattin Kahraman, *Vahîd Mahtûmî, Hayatı, Eserleri, Edebî Kişiliği ve Eserlerinin Tenkidli Metni*, Basılmamış Doktora Tezi, Selçuk Ü SBE, Konya 1995, 615. *Divan* metninde "'ulemâya" kelimesi "zurefâya" şeklindedir.

⁸⁶ Ali Fuat Bilkan, *a.g.e.*, II, 1188. Mısra bazı kaynaklarda Necmî'ye atfedilir. Bu yanlış herhâlde Necmî'nin Nâbî'ye ait *Hayriyye* adlı esere benzer şekilde meydana getirdiği *Nusuh-nâme*'de bu türden bir mısraya yer vermesinden kaynaklanmış olmalıdır. Muhsin Macit, "Diyadin'de Bir Divan Şairi: Necmî", *Turkish Studies*, 2013, 8/3, s. 142-3.

⁸⁷ Bu mısranın kime ait olduğu tespit edilememiştir. Ancak literatürde Mengûşî mahlaslı bir şaire ait şöyle bir beyit mevcuttur: "Doğrudan ayrılma hak doğrunuñdur / Kalp akçeyle kem söz sâhibiniñdir" E. Kemal Eyüboğlu, *a.g.e.*, İkinci Kitap, s. 154.

⁸⁸ Fatma Sabiha Kutlar, *Arpaemîni-zâde Mustafa Sâmî, Dîvân*, Ankara 2004, s. 100.

46. Ger dirse Fuzûlî ki güzellerde vefâ var
Aldanma ki şâ'ir sözi elbette yalandır (Fuzûlî)⁸⁹
47. Me'âl-i kîmiyâ iksîr-i hursendîdür idrâk it
Kanâ'at kenz-i lâ-yufnâ ile tefsîr olunmuşdur (Vak'anüvîs Râşid)⁹⁰
48. Bunuñ keyfiyyeti ta'bîr olunmaz zevke dâ'irdir (Lâ-edrî)⁹¹
49. Galat evlâdır olunca meşhûr (Lâ-edrî)⁹²
50. Bu kadar âteşe bir katre ne te'sîr eyler (?)⁹³
51. Kâbiliyyetdir husûl-i matlabîñ ser-mâyesi
Elde isti'dâd olunca kâr kendin gösterir (Çelebizâde Âsım)⁹⁴
52. Mükâfât iktizâsınca cezâ cins-i 'ameldendir (Koca Ragıb Paşa)⁹⁵
53. Şûh-ı güzeste var ki nice nev-civân deger
Geçmiş zamân olur ki hayâli cihân deger (Hayâlî)⁹⁶
54. Reh-zen kişiye hep revîş-i nâ-sezâsıdır (Enderunlu Vâsif)⁹⁷
55. Geldümse n'ola ben şu'arâ devrine âhir
'Âdet budur âhirde gelür bezme ekâbir (Nev'î)⁹⁸

⁸⁹ Fuzûlî, *Leylâ vü Macnûn*, hzl. Hüseyin Ayan, Dergah Yay., İstanbul 1981, s. 139.

⁹⁰ Fatih Günay, *a.g.e.*, s. 356.

⁹¹ Bursalı Mehmed Tâhir, *a.g.e.*, s. 52.

⁹² Bursalı Mehmed Tâhir, *a.g.e.*, s. 47.

⁹³ Kime ait olduğu tespit edilememiştir.

⁹⁴ Çelebizâde Âsım, *a.g.e.*, vr. 24a.

⁹⁵ Dehri Dilçin, *a.g.e.*, s. 154.

⁹⁶ Kerim Demirci, *a.g.e.*, s. 33. Bu mısra Hayâlî'ye atfedilmiştir ancak şairin *Divan'*ında böyle bir mısraya rastlanamamıştır.

⁹⁷ Rağsan Gürel, *a.g.e.*, s. 298.

⁹⁸ Nev'î, *a.g.e.*, s. 316.

56. Merâsim meclis-i ins-i sebük-rûhâne sıkletdir

Miyân-ı asdikâda şart-ı ülfet terk-i külfetdir (Şeyhülislam Ârif Hikmet)⁹⁹

57. Şükr-i ni'met o da bir ni'metdir (İzzet Molla)¹⁰⁰

58. İfrât-ı sebât âdemi gâhî heder eyler (?)¹⁰¹

59. Ey diyen insânım evvel bil ki insânlık nedir (?)¹⁰²

60. Muvâfıkdur yine elbet mizâca şîve-i hikmet

Tabîbüñ olsa da kizbi marîzüñ sıhhatin söyler (Koca Ragıb Paşa)¹⁰³

61. Mütekebbirlere kibr itme tasadduk gibidir

Zâlime cevr ü ezâ kılma 'ibâdet gibidir (Sâlih Nâ'îlî)¹⁰⁴

62. Kadri kemdür velî ma'nâ-yı sühan zâhirdür

Ne kadar bilmese de halk hüner-mendi bilür (Şeyh Gâlib)¹⁰⁵

Ze

⁹⁹ Bursalı Mehmed Tâhir Bey, *Osmanlı Müellifleri*, II, hzl. A. Fikri Yavuz, İsmail Özen, Meral Yayinevi, İstanbul 1972, s. 35.

¹⁰⁰ Ömür Ceylan-Ozan Yılmaz, *a.g.e.*, s. 749. Tek mısradır. *Divan* metninde "... o da ..." ifadesi "... dahi..." şeklindedir.

¹⁰¹ Kime ait olduğu tespit edilememiştir.

¹⁰² Kime ait olduğu tespit edilememiştir.

¹⁰³ Ömer Demirbağ, *a.g.e.*, s. 231.

¹⁰⁴ Bursalı Mehmed Tâhir Bey, *a.g.e.*, s. 283. İlk mısradaki "gibidir" kelimesi asıl eserde "sayılır" şeklindedir.

¹⁰⁵ Abdülkadir Gürer, *Şeyh Gâlib Dîvânı (İnceleme-Metin)*, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara Ü SBE, Ankara 1993, s. 395. Beytin sonundaki "... bilür" kelimesi *Divan*'da "... tanur" şeklindedir.

63. Âlât gerek etmene tahsîl-i kemâlât
Tahsîl-i kemâlât kem âlât ile olmaz (Lâ-edrî)¹⁰⁶
64. Kirpikleri uzundur yârîñ hayâle sığmaz
Meşhûr bir meseldir mızrâk çuvala sığmaz (Hevâyî)¹⁰⁷
65. Sebeb-i rif'at olur gam yime üftâde iseñ
Bir binâ tâ ki harâb olmaya ma'mûr olmaz (Fehîm-i Kadîm)¹⁰⁸
66. Çeşm-i insâf kadar kâmile mîzân olmaz
Kişi noksânını bilmek gibi 'îrfân olmaz (Tâlib)¹⁰⁹
67. Renciş-i hâtra 'arz eyle şifâ niyyetine
Derdini söylemeyen hastaya tîmâr olmaz (Bosnalı Sâbit)¹¹⁰
68. Çeşm-i insâf kadar kâmile mîzân olmaz
Kişi noksânını bilmek gibi 'îrfân olmaz (Tâlib)¹¹¹

¹⁰⁶ Süleyman Kızıltoprak, "Üsküdarlı Ressam Hoca Ali Rıza'nın Mimar Sinan Üniversitesi Resim ve Heykel Müzesi'nde Bulunan Defterlerindeki Yazıları", *Üsküdar Sempozyumu I, Bildiriler*, ed. Zekeriya Kurşun vd., II, İstanbul 2004, s. 218-221. Bu kaynakta beytin kime ait olduğu belirtilmemiştir. Mısra Nâbî'ye ait olarak da gösterilmiştir ancak Nâbî'nin *Divan*'ında bulunamamıştır. Kerim Demirci mısrayı "Tahsîl-i kemâlât kem âlât ile olmaz / Uğraşsan da delik güğümler dolmaz" beytinde Lâ-edrî isnadıyla tespit etmiştir. Kerim Demirci, *a.g.e.*, s. 447.

¹⁰⁷ Sinan Yıldırım, *Divan Edebiyatında Nazirecilik Geleneği ve Hevâyî'nin Nazirelerden Oluşan Divanı*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Fırat Ü SBE, Elazığ 2004, s. 54. *Divan*'da ikinci mısra "Eski meseldür 'âşık mızrak çuvala sığmaz" şeklindedir.

¹⁰⁸ Tahir Üzgör, *Fehîm-i Kadîm, Hayatı, Sanatı, Dîvân'ı ve Metnin Bugünkü Türkçesi*, AKM Yay., Ankara 1991, s. 276.

¹⁰⁹ Tâlib Mehmed Bursavî, *Dîvân*, Millî Ktp., 06 Mil Yz A 3588, vr. 7a.

¹¹⁰ Bosnalı Alaeddin Sabit, *Divan*, hzl. Turgut Karacan, Cumhuriyet Ü Yay., Sivas 1991, s. 176.

¹¹¹ Tâlib Mehmed Bursavî, *a.g.e.*, vr. 7a.

69. Cedelkârâna hâmûsî kadar rengîn cevâb olmaz
Sükûtun merd-i dâna hasmunu ilzâm için saklar (Vak'anüvîs Râşid)¹¹²
70. Şöhreti mâl iledür ma'bed-i İslâmuñ da
Câmi'-i köhne-i bî-vakfa cemâ'at gelmez (Nâbî)¹¹³
71. Takdîr-i Hudâ kuvvet-i bâzû ile dönmez
Bir şem'a ki Mevlâ yaka bir vech ile sönmez (Ziyâ Paşa)¹¹⁴
72. Her zamân dest-i dile dâmen-i fırsat girmez (Lâ-edrî)¹¹⁵
73. Rind-i 'aşkız hâsılı Nef'î-i bî-pervâ gibi
Âşinâya âşinâ bigâneye bigâneyiz (Nef'î)¹¹⁶
74. Biz turfe-harîfân-ı heves-bâz-ı Elestüz
Hüş-yâr ile hüş-yâr oluruz mest ile mestüz (Cevrî)¹¹⁷
75. Kâmil hatâ ider ki anı câhil eylemez
Evvel nazarda bu sözü mübhem sanur gören (Şeyh Gâlib)¹¹⁸

¹¹² Fatih Günay, *a.g.e.*, s. 346. *Divan* metninde "Sükûtun..." kelimesi "Sükûtu..." şeklindedir.

¹¹³ Ali Fuat Bilkan, *a.g.e.*, II, s. 666.

¹¹⁴ Kerim Demirci, *a.g.e.*, s. 37. Beyit Ziyâ Paşa'nın şiirleri arasında bulunamamıştır. Bursalı Mehmed Tâhir beyti Lâ-edrî isnadıyla kaydetmiştir. Bursalı Mehmed Tâhir, *a.g.e.*, s. 87. Beytin ilk dizesi Edirneli Bâdî'nin eserinde Lâ-edrî isnadıyla kaydedilmiştir. Edirneli Ahmed Bâdî Efendi, *a.g.e.*, s. 206. İlk mısra ayrıca atasözü olarak da yer almaktadır. *Türk Atasözleri ve Deyimleri II...*, s. 131.

¹¹⁵ Mısra berceste mısralardan söz eden bir internet sitesinde Lâ-edrî isnadıyla verilmiştir. <http://farsedebiyati.blogspot.com.tr/2008/04/berceste-misralar-amyarh-i-hsiyyet-i.html> (15.09.2015).

¹¹⁶ Metin Akkuş, *Nef'î Divanı*, Akçağ Yay., Ankara 1993, s. 308

¹¹⁷ Hüseyin Ayan, *Cevrî, Hayâtı, Edebî Kişiliği, Eserleri ve Divanının Tenkidli Metni*, Atatürk Ü Yay., Erzurum 1981, s. 222.

¹¹⁸ Abdülkadir Gürer, *a.g.e.*, s. 527.

76. Evsâf-ı Hudâ'ya gâyet olmaz

Feyz-i sühana nihâyet olmaz (Şeyh Gâlib)¹¹⁹

77. Hani ol gül gülerек geldiği demler şimdi

Ağlarım hâtıra geldikce gülüşdüklerimiz (Mâhir Baba)¹²⁰

78. Hâyîde sühan merd-i sühan-dâna yakışmaz (Şeyh Rızâ)¹²¹

79. O edâlar bu tebessüm bize dekdir biliriz

Güli ta'rife ne hâcet ne çiçekdir biliriz (Lâ-edrî)¹²²

80. 'Afv eyleyelim ki belki bilmez

Bir sürçen atn başı kesilmez (Şeyh Gâlib)¹²³

81. Yıkılmaz dil pey-ender-pey çekerken câm-ı âzârı

Bu bezmün bâde-nûşu mest olur ammâ harâb olmaz (Şeyhülislam Bahâyî)¹²⁴

82. Nümâyândır libâs-ı kâbiliyyet müste'âr olmaz (?)¹²⁵

Sin

¹¹⁹ Şeyh Galip, *Hüsn ü Aşk*, hzl. Orhan Okay-Hüseyin Ayan, Dergâh Yay., İstanbul 2006, s. 168.

¹²⁰ Kerim Demirci, *a.g.e.*, s. 321.

¹²¹ Bursalı Mehmed Tâhir, *a.g.e.*, s. 86.

¹²² Edirneli Ahmed Bâdî Efendi, *a.g.e.*, s. 173. Güzel sözlerden söz eden bazı internet sitelerinde bu beytin yine Lâ-edrî isnadıyla "Güli ta'rife ne hâcet ne çiçekdir biliriz / Kelbi ta'rife ne hâcet ne köpekdir biliriz" şeklinde kaydedildiği de görülmüştür.

¹²³ Şeyh Galip, *Hüsn ü Aşk*, hzl. Orhan Okay-Hüseyin Ayan, Dergâh Yay., İstanbul 2006, s. 79.

¹²⁴ Erdoğan Uludağ, *Şeyhülislâm Bahayî Divânı (İnceleme-Karşılaştırmalı Metin)*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Ü SBE, Erzurum 1992, s. 75.

¹²⁵ Kime ait olduğu tespit edilememiştir.

83. 'Âkil oldur gelmeye dünyâ metâ'ından gurûr
Müddet-i devr-i felek bir [dem]dür âdem bir nefes (Bâkî)¹²⁶

Ş i n

84. Âvâzeyi bu 'âleme Dâvûd gibi sal
Bâkî kalan bu kubbede bir hoş sadâ imiş (Bâkî)¹²⁷

S a d

85. Bî-gâne-i merâm kalur âşinâ-yı hurs
Mahrûm ider kişiyi emelden belâ-yı hurs (Vak'anüvîs Râşid)¹²⁸

D a d

86. 'Akd-i sulh-ı ittihâd eyle benümle ey perî
Sohbet-i ehl-i nifâka bakma gavgâdur garaz (Vak'anüvîs Râşid)¹²⁹

Z ı

87. Tek ü pûsuz gelen ni'metde vardur lezzet-i dîger
Ne rütbe mün'am olsa âdem eyler armağândan haz (Vak'anüvîs
Râşid)¹³⁰

A y ı n

¹²⁶ Sabahattin Küçük, *a.g.e.*, s. 229.

¹²⁷ Sabahattin Küçük, *a.g.e.*, s. 234.

¹²⁸ Fatih Günay, *a.g.e.*, s. 379.

¹²⁹ Fatih Günay, *a.g.e.*, s. 346. *Divan* metninde "Sohbet-i ehl-i..." ifadesi "Harf-i erbâb-ı..." şeklindedir.

¹³⁰ Fatih Günay, *a.g.e.*, s. 383. *Divan* metninde "... rütbe..." ifadesi "... deñlü..." şeklindedir.

88. Eylemez kâfiri mahrûm tena'umdan küfr
Olmaz eltâf-ı ilâhiyyeye 'isyân mâni' (Vak'anüvîs Râşid)¹³¹
89. Eliñle itdigiñ hayrı diliñle eyleme zâyi' (Hüseyn Kefevî)¹³²
90. Âz-çeşmâna olup dâne-nümâ-yı âmâl
Kuş gibi âdemi pâ-beste ider dâm-ı tama' (Vak'anüvîs Râşid)¹³³

G a y ı n

91. Yirine dahi sıhhat ile Hak yetişdire
Geçdi bahârımız bu sene nâfile dirîğ (Fennî)¹³⁴

F e

92. Kadd-i yâri kimi halkuñ serv okur kimi elif
Cümlenüñ maksûdı bir ammâ rivâyet muhtelif (Muhibbî)¹³⁵
93. İnsâfı bırakmamaktır insâf (İzzet Molla)¹³⁶
94. Bilinür zîver-i efsar olacak cevher-i sâf (İzzet Molla)¹³⁷

¹³¹ Fatih Günay, *a.g.e.*, s. 386.

¹³² Bursalı Mehmed Tâhir, *a.g.e.*, s. 113.

¹³³ Fatih Günay, *a.g.e.*, s. 385. *Divan* metninde "Kuş gibi..." ifadesi "Mürgveş..." şeklindedir. Râşid'in buna benzer başka bir beyti de şöyledir: "İder insânı giriftâr-ı elem kayd-ı ma'âş / Mürg kim dâne telâşında ola dâma düşer" Fatih Günay, *a.g.e.*, 346.

¹³⁴ Hacı İbrahim Demirkazık, *18. YY. Şairi Mustafa Fennî Dîvân (İnceleme-Tenkitli Merin-Dizin)*, Basılmamış Doktora Tezi, Marmara Ü TAE, İstanbul 2009, s. 480. Beytin ikinci mısrası *Divan*'da "Gitdi bahârımız bu sene Fenniyâ dirîğ" şeklindedir.

¹³⁵ Coşkun Ak, *Muhibbî Dîvânı*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., Ankara 1987, s. 4.

¹³⁶ Ömür Ceylan-Ozan Yılmaz, *a.g.e.*, s. 749. Tek mısradır.

¹³⁷ Ömür Ceylan-Ozan Yılmaz, *a.g.e.*, s. 748. Tek mısradır. *Divan* metninde "Bilinür..." kelimesi "Bellidir..." şeklindedir.

K a f

95. Ne mümkündür dile ol gamzeden bî-vehm ü bâk olmak
Şifâsı olmayan bîmâra sıhhatdir helâk olmak (Fâmî)¹³⁸
96. Ehl-i dil eylesün mi anda karâr
Tutalum cennet imiş âdem yok (Şehrî)¹³⁹
97. Tüketdi şeyh kerâmeti ucuz satarak (İzzet Molla)¹⁴⁰
98. Yorulmaktır cihân-ı köhneyi ta'mîre uğraşmak (İzzet Molla)¹⁴¹
99. Kâr-fermâsını bil nakş-ı hayâl-i suverüñ
Sen bu bâzîçeye aldanma temâşâsına bak (Şeyh Gâlib)¹⁴²

K e f

100. Her işiñ 'âkıbeti 'âkile dervîş gerek
Kâr-ı evvelde kişi 'âkıbet-endîş gerek (Lâ-edrî)¹⁴³
101. Da'vâ-yı fazl budur itme Mesîhâ-dem iseñ
Şeref-i nesl ile fahr itme eger âdem iseñ (Vâlihî)¹⁴⁴

¹³⁸ Adnan İnce, *Tezkiretü'ş-şu'arâ, Sâlim Efendi*, AKM Yay., Ankara 2005, s. 539.

¹³⁹ Şener Demirel, *17. Yüzyıl Şairlerinden Şehrî (Malatyalı Ali Çelebi) Hayatı, Sanatı, Divanı'nın Tenkitli Metni ve Tahlili*, Basılmamış Doktora Tezi, Fırat Ü SBE, Elazığ 1999, s. 380.

¹⁴⁰ Ömür Ceylan-Ozan Yılmaz, *a.g.e.*, s. 747. Tek mısradır. *Divan* metninde "... kerâmeti..." kelimesi "... kerâmetini..." şeklindedir.

¹⁴¹ Ömür Ceylan-Ozan Yılmaz, *a.g.e.*, s. 749. Tek mısradır.

¹⁴² Abdülkadir Gürer, *a.g.e.*, s. 463.

¹⁴³ Edirneli Ahmed Bâdî Efendi, *a.g.e.*, s. 119. Tek mısra olarak da yer alır. Şinasi, *a.g.e.*, s. 162.

¹⁴⁴ Kınalızâde Hasan Çelebi, *Tezkiretü'ş-şu'arâ*, hzl. Aysun Sungurhan, Ankara 2017, <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/55834,kinalizade-hasan-celebipdf.pdf?0,891> (04.04.2019).

102. Der-kemîndir sipeh-i hat sakın ey zülfi dirâz
Reh-zeni hâr olanıñ dâmeni ber-çîde gerek (Nedîm)¹⁴⁵
103. Şi'r-i Bâkî'ye kulak tutmasa zâhid ne 'aceb
Söz güherdir ne bilir kadrini nâ-dân güheriñ (Bâkî)¹⁴⁶
104. Olduğuyçün kılıcı Hak şer'iñ
Acımaz kesdiği parmak şer'iñ (Şinâsî)¹⁴⁷
105. Âdem degilim sen de eger âdem olursañ (?)¹⁴⁸
106. Derûn-âzürdedür ebnâ-yı 'âlem öyle kim sorma
Şikâyetdir cevâbı her kime dirseñ nedir hâliñ (Vak'anüvîs Râşid)¹⁴⁹
107. Nazarumda iki şâhidden iy'olsa ne 'aceb
Kizbi izhârda çok medhali vardur kasemüñ (Vak'anüvîs Râşid)¹⁵⁰
108. Bilmedik zevk-i visâliñ çekmeyince firkatîñ
Olmayınca hasta kadrin bilmez âdem sıhhatiñ (Fitnat Hanım)¹⁵¹
109. Hâtırından çıkmasun dünyâya 'uryân geldiğiñ (Nâbî)¹⁵²
110. Senedi bâtil olur bâtil olan da'vânıñ (Şinâsî)¹⁵³

¹⁴⁵ Muhsin Macit, *Nedîm Dîvânı*, Akçağ Yay., Ankara 1997, s. 304.

¹⁴⁶ Sabahattin Küçük, *a.g.e.*, s. 271.

¹⁴⁷ İsmail Parlatır-Nurullah Çetin, *Şinâsî Bütün Eserleri*, Ekin Kitabevi, Ankara 2005, s. 26.

¹⁴⁸ Kime ait olduğu tespit edilememiştir.

¹⁴⁹ Fatih Günay, *a.g.e.*, s. 395.

¹⁵⁰ Fatih Günay, *a.g.e.*, s. 392.

¹⁵¹ İmran Azaklı, *a.g.e.*, s. 179.

¹⁵² Bursalı Mehmed Tâhir, *a.g.e.*, s. 128. Mısra Nâbî'nin şiirleri arasında bulunamamıştır.

¹⁵³ İsmail Parlatır-Nurullah Çetin, *a.g.e.*, s. 50. Tek mısradır.

111. Tekrârlarla şübheleri dâniş aîlama
Gel `ârif ol ki ma`rifet olsun tecâhülün (Şeyh Gâlib)¹⁵⁴

L a m

112. Ehl-i dildir diyemem sînesi sâf olmayana
Ehl-i dil birbirini bilmemek insâf degil (Nef'î)¹⁵⁵
113. İstemez doğru giden menzil-i maksûda delil
Var mıdır câdde-i mistarda sürâğ-ı elfâz (İzzet Molla)¹⁵⁶
114. Sözde darbü'l-mesel îrâdına söz yok ammâ
Söz odur `âleme senden kala bir darb-ı mesel (Nâbi)¹⁵⁷
115. Mârî sûrâhundan ihrâc eylemişdir tatlı dil (Hıfzî)¹⁵⁸

M i m

116. Göbeğin kendi keser tıfl-ı yetîm (Fâzıl Bey)¹⁵⁹
117. Ne çekersem çekerim sâhte vakârı çekemem (Lâ-edri)¹⁶⁰
118. İtme mâ-lâ-yelzemi hîç iltizâm (İzzet Molla)¹⁶¹

N u n

¹⁵⁴ Abdülkadir Gürer, *a.g.e.*, s. 475.

¹⁵⁵ Metin Akkuş, *a.g.e.*, s. 315.

¹⁵⁶ Ömür Ceylan-Ozan Yılmaz, *a.g.e.*, s. 485.

¹⁵⁷ Ali Fuat Bilkan, *a.g.e.*, II, s. 1255.

¹⁵⁸ Kerim Demirci, *a.g.e.*, s. 43.

¹⁵⁹ Bursalı Mehmed Tâhir, *a.g.e.*, s. 141.

¹⁶⁰ Bursalı Mehmed Tâhir, *a.g.e.*, s. 142.

¹⁶¹ Ömür Ceylan-Ozan Yılmaz, *a.g.e.*, s. 749. Tek mısradır.

119. Ahmed'ün 'aybı güzeller sevmek ise gam degül
Yârsız kalmış cihânda 'aybsız yâr isteyen (Ahmed Paşa)¹⁶²
120. Olmasın vâreste pîç ü tâb-ı gamdan kîne-cû
Mâr-ı sermâ-dîdeye Mevlâ güneş göstermesün (Şehrî)¹⁶³
121. Hak Te'âlâ gördiginden kimseyi dûr itmesün (Lâ-edrî)¹⁶⁴
122. Akrabânûñ akrabâya kimse bilmez n'itdigin
'Akreb itmez akrabânûñ (akrabâya) itdigin (Lâ-edrî)¹⁶⁵
123. Saña her meclisiñde söylerüz sen mülzem olmazsın
Degül kürsîye vâ'iz 'arşa çıksañ âdem olmazsın (Bosnalı Sâbit)¹⁶⁶
124. Bir gün aranır elde hemân bir hüner olsun (İzzet Molla)¹⁶⁷
125. Mâlnu ihrâk bi'n-nâr itmedir keyf-i duhân (İzzet Molla)¹⁶⁸
126. İrişür menzil-i maksûdına âheste giden

¹⁶² Ali Nihat Tarlan, *Ahmet Paşa Divanı*, Akçağ Yay., Ankara 1992, s. 227. *Divan* metninde "... kalmış..." kelimesi "... kalır..." şeklindedir. Aynı mısra Muhibbî'de şöyledir: "Bî-vefâ yarûñ Muhibbî cevriñi ma'zûr tut / Yârsuz kalur cihânda 'aybsuz yâr isteyen" Coşkun Ak, *a.g.e.*, s. 608.

¹⁶³ Nuran Balta, *Türk Edebiyatı Tarihi Edebiyat Nazariyesi Geleneğinde Mîzânü'l-edeb'in Yeri*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Trakya Ü SBE, Edirne 2009, s. 198.

¹⁶⁴ Mısra, berceste mısralardan söz eden bir kaynaktaki Lâ-edrî isnadıyla verilmiştir. <http://farsedebyati.blogspot.com.tr/2008/04/berceste-misralar-amy-a-erh-i-hsiyyet-i.html> (15.09.2015). Koca Râgıb Paşa'nın buna benzer şöyle bir beyti vardır: "Mest-i câm-ı vuslatuñ hicr ile mahmûr olmasun / Gördiginden kimseler 'âlemde mehcûr olmasun" Ömer Demirbağ, *a.g.e.*, s. 326.

¹⁶⁵ Şinasi, *a.g.e.*, s. 51; Edirneli Ahmed Bâdî Efendi, *a.g.e.*, s. 12; Kerim Demirci, *a.g.e.*, s. 328. Beyit hâlinde sadece Kerim Demirci'nin eserinde mevcuttur ve "atasözü" ibaresiyle kaydedilmiştir. Diğer iki kaynaktaki mısra olarak tespit edilmiştir.

¹⁶⁶ Bosnalı Alaeddin Sabit, *a.g.e.*, s. 478.

¹⁶⁷ Ömür Ceylan-Ozan Yılmaz, *a.g.e.*, s. 747. Tek mısradır.

¹⁶⁸ Ömür Ceylan-Ozan Yılmaz, *a.g.e.*, s. 750. Tek mısradır.

Tîz-reftâr olanuñ pâyına dâmen dolaşır (İbrahim Hâtemî)¹⁶⁹

V a v

127. Figânî yaşuñı dök rûz-ı hecr-i zülfinde
Ak akçe kara gün için dirler meseldür bu (Figânî)¹⁷⁰

H e

128. Bu kara günümde beni terk eyledi yâr
Lâ-havle ve lâ-kuvvete illâ bi'llâh (İzzet Molla)¹⁷¹

129. Her metâ'îñ bir revâcî var bu bendergâhda
Geh tahammül geh niyâz u gâh istiğnâ yürür (Koca Râgıb Paşa)¹⁷²

130. Fermânda 'avâmdir efkâr-ı bâtla (?)¹⁷³

131. Bize mülhid diyenüñ kendüde îmân olsa
Dahl iden dînimize bâri Müselmân olsa (Küfrî-i Bahâyî)¹⁷⁴

¹⁶⁹ Niyazi Adıgüzel, *Edirneli Ahmet Bâdî'nin "Riyâz-ı Belde-i Edirne" Adlı Eserinin Tezkire Kısmı*, Basılmamış Doktora Tezi, Trakya Ü SBE, Edirne 2008, s. 141.

¹⁷⁰ Abdülkadir Karahan, *Kanunî Sultan Süleyman Çağrı Şairlerinden Figani ve Divançesi*, İstanbul Ü Edebiyat Fakültesi Yay., İstanbul 1966, s. 103. *Divançe* metninde "... dirler..." kelimesi "... durur..." şeklindedir.

¹⁷¹ Ömür Ceylan-Ozan Yılmaz, *a.g.e.*, s. 725. "Kuvvet ve kudret yalnız Allah'a aittir." anlamına gelen bu ifade başka birçok yerde geçmektedir. İzzet Molla'dan bir başka örnek ise şöyledir: "Âh eylemek ister dil-i zâr istemez ol mâh / Lâ-havle ve lâ-kuvvete illâ bi'llâh" Ömür Ceylan-Ozan Yılmaz, *a.g.e.*, s. 734.

¹⁷² Ömer Demirbağ, *a.g.e.*, s. 238.

¹⁷³ Kime ait olduğu tespit edilememiştir.

¹⁷⁴ Ramazan Ekinci, "Türk Hiciv Edebiyatının Sıradışı Bir Şairi: Küfrî-i Bahâyî ve Eserlerinden Örnekler", *Türkiyat Mecmuası*, 24, Güz 2014, s. 46.

132. Sakın ikbâl için eşhâsa olma âlet-i ağrâz
Saña vâcib mi olmak 'âleme cellâd lâzımsa (Ziyâ Paşa)¹⁷⁵
133. Hased bir ma'nevî ta'rîzdir eltâf-ı Mevlâ'ya (İzzet Molla)¹⁷⁶
134. Makâl-i ta'n-ı câhilden ne gam erbâb-ı 'irfâna
Atarlar taşı elbette dıraht-ı meyvedâr üzre (Nâbî)¹⁷⁷
135. Olmaz bir âsumân iki hurşîde cilvegâh (Enîs)¹⁷⁸
136. Şikeste bir sifâl olsun nemiz var sâgar-ı Cem'de
Garaz bir neş'e tahsîl eylemekdür bezm-i 'âlemde (Şeyhülislam Yahyâ)¹⁷⁹
137. Sulh olmaz ise kabza-i şemşîr elimizde (Lâ-edrî)¹⁸⁰

¹⁷⁵ Mehmet Kaplan-İnci Enginün-Birol Emil *Yeni Türk Edebiyatı Antolojisi II*, Marmara Ü Fen Edebiyat Fakültesi Yay., İstanbul 1993, s. 36. Ziyâ Paşa'nın eserinde "... vâcib..." kelimesi "... lâzım..." olarak geçmektedir.

¹⁷⁶ Ömür Ceylan-Ozan Yılmaz, *a.g.e.*, s. 749. Tek mısradır.

¹⁷⁷ Edirneli Ahmed Bâdî Efendi, *a.g.e.*, s. 169, 227. Eserde beyit Nâbî'ye atfedilmiştir ancak şairin *Divan*'ında bulunamamıştır. Bazı kaynaklarda ise beytin ilk kelimesi "Makâlî" şeklinde okunarak beyit Makâlî'ye ait olarak gösterilmiştir. Ağâh Sırrı Levend, *a.g.e.*, s. 448; H. Fethi Gözler, *a.g.e.*, s. 74; Bursalı Mehmed Tâhir, *a.g.e.*, s. 172. Berceste mısra Nedîm'in *Divan*'ında bir beyitte şöyle tespit edilmiştir: "O bâğûñ her dırahtı mîve-dâr-ı 'izz ü devletdir / Atarlar taşı elbette dıraht-ı mîve-dâr üzre" Muhsin Macit, *Nedîm Dîvânı*, s. 198.

¹⁷⁸ Bursalı Mehmed Tâhir, *a.g.e.*, s. 164. Mısra, Lâ-edrî'ye de isnat edilmiştir. Edirneli Ahmed Bâdî Efendi, *a.g.e.*, 179.

¹⁷⁹ Hasan Kavruk, *Şeyhülislâm Yahyâ Divânı*, MEB Yay., Ankara 2001, 362. Bu mısra küçük bir farkla Beyânî *Divan*'ında şöyledir: "Garaz bir neş'e tahsîl eylemekse bezm-i 'âlemde / Beyânî câm-ı sahbâyı koma elden misâl-i Cem" Fatih Başpınar, *17. Yüzyıl Şairlerinden Beyânî'nin Divan'ı, İnceleme-Tenkitli Metin*, Basılmamış Doktora Tezi, Marmara Ü TAE, İstanbul 2008, s. 461.

¹⁸⁰ Bursalı Mehmed Tâhir, *a.g.e.*, s. 164.

138. Gördüñ zamâne uymadı sen uy zamâneye
Aldan derûga lâfa inan uy terâneye (Kânî)¹⁸¹

Ye

139. Kelâmından olur ma'lûm kişiniñ kendi mikdârı (Lâ-edrî)¹⁸²

140. Çarh-ı gaddârıñ elinden dâd bir feryâd iki (Hayrî)¹⁸³

141. Tâc-ı ser-i 'âlemdir o kim hâk-i kademdir
Hâk ol ki Hudâ mertebeñi eyleye 'âlî (Rûhî-i Bağdâdî)¹⁸⁴

142. Çokdur burun ucında nedâmet akındısı
Bîñî-nümâ-yı kibr sakınsun kayalığı (Bosnalı Sâbit)¹⁸⁵

143. Teslîmdir mu'ârazanıñ seyf-i sârimi (İzzet Molla)¹⁸⁶

144. Halk içinde mu'teber bir nesne yok devlet gibi
Olmaya devlet cihânda bir nefes sıhhat gibi (Muhibbî)¹⁸⁷

145. Şûh-meşreb gezer elden ele peymâne gibi (İzzet Molla)¹⁸⁸

¹⁸¹ İlyas Yazar, *Kânî Dîvânı (İnceleme-Metin)*, Basılmamış Doktora Tezi, Ege Ü SBE, İzmir 2006, s. 379.

¹⁸² Edirneli Ahmed Bâdî Efendi, *a.g.e.*, s. 146; Bursalı Mehmed Tâhir, *a.g.e.*, s. 183. Bu mısra Şinâsî ve Tekezâde Mehmed Sa'îd'in eserlerinde Mevlânâ'ya atfedilmiştir. Şinâsî, *a.g.e.*, s. 165; Tekezâde Mehmed Sa'îd, *a.g.e.*, s. 276.

¹⁸³ Bursalı Mehmed Tâhir, *a.g.e.*, s. 183.

¹⁸⁴ Rûhî-i Bağdâdî, *Kiilliyât-ı Eş'âr*, 1287, 75. Bu mısra Bâdî'nin eserinde Lâ-edrî'ye atfedilmiştir. Edirneli Ahmed Bâdî Efendi, *a.g.e.*, s. 12.

¹⁸⁵ Bosnalı Alaeddin Sabit, *a.g.e.*, 533. *Divan* metninde "akındısı" kelimesi "dökündüsü" şeklindedir.

¹⁸⁶ Ömür Ceylan-Ozan Yılmaz, *a.g.e.*, s. 748. Tek mısradır. *Divan* metninde "... sârimi" kelimesi "... bâtını" şeklindedir.

¹⁸⁷ Coşkun Ak, *a.g.e.*, s. 763.

¹⁸⁸ Ömür Ceylan-Ozan Yılmaz, *a.g.e.*, s. 748. Tek mısradır. *Divan* metninde "Şûh-meşreb..." ifadesi "Şûh-tab'ân..." şeklindedir.

146. Bilmez âsûde olan hâl-i dil-i bîmârî (?)¹⁸⁹

147. Ya kerâmet gitdi ya ehl-i kerâmet kalmadı (?)¹⁹⁰

KAYNAKÇA

- ADIGÜZEL, Niyazi, *Edirneli Ahmet Bâdî'nin "Riyâz-ı Belde-i Edirne" Adlı Eserinin Tezkire Kısmı*, Basılmamış Doktora Tezi, Trakya Ü SBE, Edirne 2008.
- AK, Coşkun, *Muhibbî Dîvânı*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., Ankara 1987.
- AKKUŞ, Metin, *Nefî Divanı*, Akçağ Yay., Ankara 1993.
- AKSOY, Ömer Aşım, *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü I, Atasözleri Sözlüğü*, İnkılâp Kitabevi, trz.
- Ali Emîrî, *Durûb-ı Emsâl*, Millet Ktp. Edebiyat Yaz. Nu. 282, 283, 284.
- ATLANOY, Kadir, *Bursa Şairleri, Bursa Vefeyatnamelerindeki Şairlerin Biyografileri*, Asa Kitabevi, Bursa 1998.
- AYAN, Hüseyin, *Cevrî, Hayâtı, Edebî Kişiliği, Eserleri ve Divanının Tenkidli Metni*, Atatürk Ü Yay., Erzurum 1981.
- AYDEMİR, Yaşar, *Behiştî Dîvânı*, <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/10597,behistipdf.pdf?0> (08.07.2015).
- AZAKLI, İmran, *Zübeyde Fitnat Hanım'ın Hayatı, Edebî Kişiliği ve Divanı'nın Tenkitli Metni*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale Ü SBE, Ankara 1998.
- BALTA, Nuran, *Türk Edebiyatı Tarihi Edebiyat Nazariyesi Geleneğinde Mîzânî'l-edebe'in Yeri*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Trakya Ü SBE, Edirne 2009.
- BAŞPINAR, Fatih, *17. Yüzyıl Şairlerinden Beyânî'nin Divanı, İnceleme-Tenkitli Metin*, Basılmamış Doktora Tezi, Marmara Ü TAE, İstanbul 2008.
- BİLKAN, Ali Fuat, *Nabi Divanı, I-II*, Akçağ Yay., Ankara 2011.
- Bosnalı Alaeddin Sabit, *Divan*, hzl. Turgut Karacan, Cumhuriyet Ü Yay., Sivas 1991.

¹⁸⁹ Kime ait olduğu tespit edilememiştir.

¹⁹⁰ Kime ait olduğu tespit edilememiştir.

- Bursalı Mehmed Tâhir Bey, *Osmanlı Müellifleri*, II, hzl. A. Fikri Yavuz, İsmail Özen, Meral Yayınevi, İstanbul 1972.
- Bursalı Mehmed Tâhir, *Müntehabât-ı Mesâri' ve Ebyât*, hzl. Orhan Kemal Tavuççu, Atatürk Ü Fen Edebiyat Fakültesi Yay., Erzurum 1997.
- CEYHAN, Âdem, "Bazı Yazma ve Basma Türk Atasözü Derlemeleri", *Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, 4, Yaz 2011, s. 175-225.
- CEYLAN, Ömür-Ozan Yılmaz, *Hazâna Sürgün Bahâr, Keçecizâde İzzet Molla ve Dîvân-ı Bahâr-ı Efkar*, Kitap Sarayı, İstanbul 2005.
- Çelebizâde Âsım, *Divan*, Millet Ktp., Ali Emîrî Manzum, Nu. 266.
- DEMİRBAĞ, Ömer, *Koca Râgıb Paşa ve Dîvân-ı Râgıb*, Basılmamış Doktora Tezi, Yüzcüncü Yıl Ü SBE, Van 1999.
- DEMİRCİ, Kerim, *Unutulmayan Mısralar El Kitabı, En Güzel Beyitler Antolojisi*, Akçağ Yay., Ankara 2014.
- DEMİREL, H. Gamze, *18. Yüzyıl Şairlerinden Belîğ Mehmed Emîn Dîvânı (İnceleme-Tenkitle Metin-Tahlil)*, Basılmamış Doktora Tezi, Fırat Ü SBE, Elazığ 2005.
- DEMİREL, Şener, *17. Yüzyıl Şairlerinden Şehri (Malatyalı Ali Çelebi) Hayatı, Sanatı, Divanı'nın Tenkitli Metni ve Tahlili*, Basılmamış Doktora Tezi, Fırat Ü SBE, Elazığ 1999.
- DEMİRKAZIK, Hacı İbrahim, *18. YY. Şairi Mustafa Fennî Dîvân (İnceleme-Tenkitle Merin-Dizin)*, Basılmamış Doktora Tezi, Marmara Ü TAE, İstanbul 2009.
- DİKMEN, Hamit, *Seyyid Vehbi ve Divanının Karşılaştırmalı Metni*, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara Ü SBE, Ankara 1991.
- DİLÇİN, Dehri, *Edebiyatımızda Atasözleri*, TDK Yay., Ankara 2000.
- DUMAN, Muhammed, *Trabzonlu Emin Hilmi, Hayatı-Eserleri-Edebi Kişiliği ve Divanının Metni*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Ü SBE, Ankara 2010.
- Edirneli Ahmed Bâdî Efendi, *Armağan (Divan Şiirinde Atasözleri ve Deyimler)*, hzl. Süreyya Ali Beyzadeoğlu, Müberra Gürgendereli, Fatih Günay, edt. Şinasi Tekin, Gönül Alpay Tekin, Harvard Ü Yakındoğu Dilleri ve Medeniyetleri Bölümü 2004.
- EKİNCİ, Ramazan, "Türk Hiciv Edebiyatının Sıradışı Bir Şairi: Küfrî-i Bahâyî ve Eserlerinden Örnekler", *Türkiyat Mecmuası*, 24, Güz 2014, 33-58.

- ELMAS, Sevgi, *Rahmî (Kırımlı, Mustafa) Hayatı, Edebî Şahsiyeti, Eserleri ve Dîvânının Tenkidli Metni*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Trakya Ü SBE, Edirne 1997.
- EYÜBOĞLU, E. Kemal, *On Üçüncü Yüzyıldan Günümüze Kadar Şiirde ve Halk Dilinde Atasözleri ve Deyimler*, Birinci Kitap, İstanbul 1973, İkinci Kitap İstanbul 1975.
- Fuzûlî, *Leylâ vü Macnûn*, hzl. Hüseyin Ayan, Dergah Yay., İstanbul 1981.
- GÖNEN, Sinan, *Batı Türklerinin Manzum Atasözleri*, Kömen Yay., Konya 2011.
- GÖZLER, H. Fethi, *Edebiyatımızdaki Dinî, Tasavvufî ve Hikmetli Manzum Sözlerden Bir Demet*, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 1989.
- GÜNAY, Fatih, *Râşid (Vak'anüvis) Hayatı, Edebî Kişiliği, Dîvânının Tenkitli Metni ve İncelemesi*, Basılmamış Doktora Tezi, Trakya Ü SBE, Edirne 2001.
- GÜREL, Rahşan, *Enderunlu Vâsîf Dîvânı*, Kitabevi Yay., İstanbul trz.
- GÜNER, Abdülkadir, *Şeyh Gâlib Dîvânı (İnceleme-Metin)*, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara Ü SBE, Ankara 1993.
- GÜRGENDERELİ, Müberra, "Klasik Edebiyatımızda Mesel Hâline Gelmiş Bazı Berceste Mısralar", *Atatürk Ü Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, Erzurum 2003, 21, 85-97.
- Güvâhî, *Pend-nâme*, hzl. Mehmet Hengirmen, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., Ankara 1983.
- Hıfzî, *Manzûme-i Durûb-ı Emsâl*, İstanbul 1262.
- Hızırağazâde Sa'îd, *Dîvânçe*, Matbaa-i Âmire, 1281.
- <http://farsedebiyati.blogspot.com.tr/2008/04/berceste-misralar-amy-a-erh-i-hsiyyet-i.html>
- <http://www.yedibeyza.8k.com/yazilar.html>
- İbnü'l-Emîn Mahmud Kemal İnal, *Son Asır Türk Şairleri (Kemâlî'ş-Şuarâ)*, IV, hzl. İbrahim Baştuğ, AKM Yay., Ankara 1999.
- İNCE, Adnan, *Tezkiretü'ş-su'arâ, Sâlim Efendi*, AKM Yay., Ankara 2005.
- İPEKTEN, Haluk, *Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri ve Aruz*, Dergâh Yay., İstanbul 2002.
- İPEKTEN, Haluk, *Nailî Dîvânı*, Akçağ Yay., Ankara 1990.
- KAHRAMAN, Bahattin, *Vahîd Mahtûmî, Hayatı, Eserleri, Edebî Kişiliği ve Eserlerinin Tenkidli Metni*, Basılmamış Doktora Tezi, Selçuk Ü SBE, Konya 1995.

- KAPLAN, Mehmet-İnci Enginün-Birol Emil *Yeni Türk Edebiyatı Antolojisi II*, Marmara Ü Fen Edebiyat Fakültesi Yay., İstanbul 1993.
- KARAHAN, Abdülkadir, *Kanunî Sultan Süleyman Çağı Şairlerinden Figani ve Divançesi*, İstanbul Ü Edebiyat Fakültesi Yay., İstanbul 1966.
- KASIR, Hasan, *Sabrî Mehmed Şerîf Dîvânı (İnceleme-Karşılaştırmalı Metin)*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Ü SBE, Erzurum 1990.
- KAVRUK, Hasan, *Şeyhülislâm Yahyâ Dîvânı*, MEB Yay., Ankara 2001.
- Kınalızâde Hasan Çelebi, *Tezkiretü's-şu'arâ*, hzl. Aysun Sungurhan, Ankara 2017, <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/55834,kinalizadehasan-celebipdf.pdf?0>
- KIZILTOPRAK, Süleyman, "Üsküdarlı Ressam Hoca Ali Rıza'nın Mimar Sinan Üniversitesi Resim ve Heykel Müzesi'nde Bulunan Defterlerindeki Yazıları", *Üsküdar Sempozyumu I, Bildiriler*, ed. Zekeriya Kurşun vd., II, İstanbul 2004, 218-222.
- KOCATÜRK, V. Mahir, *Divan Şiirinde Meşhur Beyitler*, Edebiyat Yayınevi, Ankara 1963.
- KUT, Günay, "Atasözleri ve Deyimlere Ait Manzum ve Mınyatürlü Bir Eser", *Topkapı Sarayı Müzesi Yıllık 1*, İstanbul 1986, s. 73-112.
- KUTLAR, Fatma Sabiha, *Arpaemîni-zâde Mustafa Sâmî, Dîvân*, Ankara 2004.
- KÜÇÜK, Sabahattin, *Bâkî Dîvânı, Tenkitli Basım*, TDK Yay., Ankara 1994.
- LEVEND, Ağâh Sırrı, *Divan Edebiyatı, Kelimeler ve Remizler, Mazmunlar ve Mefhumlar*, Enderun Kitabevi, İstanbul 1984.
- MACÎT, Muhsin, "Diyadin'de Bir Divan Şairi: Necmî", *Turkish Studies*, 2013, 8/3, s. 139-44.
- MACÎT, Muhsin, *Nedîm Dîvânı*, Akçağ Yay., Ankara 1997.
- Mecmua*, İstanbul Ü Ktp., TY. 3510, s. 50-100.
- MENGİ, Mine, *Mesîhî Dîvânı*, AKM Yay., Ankara 1995.
- Nev'î, *Divan, Tenkidli Basım*, hzl. Mertol Tulum-M. Ali Tanyeri, İstanbul Ü Edebiyat Fakültesi Yay., İstanbul 1977.
- OY, Aydın, "Atasözü", *İslam Ansiklopedisi*, IV, TDV Yay., Ankara 1991, s. 44-6.
- PARLATIR, İsmail-Nurullah Çetin, *Şinasî Bütün Eserleri*, Ekin Kitabevi, Ankara 2005.
- Rûhî-i Bağdâdî, *Külliyât-ı Eş'âr*, 1287.

- Şeyh Galip, *Hüsn ü Aşk*, hzl. Orhan Okay-Hüseyin Ayan, Dergâh Yay., İstanbul 2006.
- Şinasi, *Durûb-ı Emsâl-i Osmaniye*, hzl. Süreyya Beyzâdeoğlu, MEB Yay., İstanbul 2003.
- Tâlib Mehmed Bursavî, *Dîvân*, Millî Ktp., 06 Mil Yz A 3588.
- TARLAN, Ali Nihat, *Ahmet Paşa Divanı*, Akçağ Yay., Ankara 1992.
- Tekezâde Mehmed Saîd, *Durûb-ı Emsâl-i Türkiyye yâhûd Atalar Sözü*, Kasbar Matbaası, Dersaadet 1311.
- Türk Atasözleri ve Deyimleri I-II*, Millî Kütüphane Başkanlığı, MEB Yay., İstanbul 2001.
- ULUDAĞ, Erdoğan, *Şeyhülislâm Bahayî Divânı (İnceleme-Karşılaştırmalı Metin)*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Ü SBE, Erzurum 1992.
- ÜZGÖR, Tahir, *Fehîm-i Kadîm, Hayatı, Sanatı, Dîvân'ı ve Metnin Bugünkü Türkçesi*, AKM Yay., Ankara 1991.
- YAZAR, İlyas, *Kânî Dîvânı (İnceleme-Metin)*, Basılmamış Doktora Tezi, Ege Ü SBE, İzmir 2006.
- YILDIRIM, Sinan, *Divan Edebiyatında Nazirecilik Geleneği ve Hevâyî'nin Nazirelerden Oluşan Divanı*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Fırat Ü SBE, Elazığ 2004.
- YILMAZ, Mehmet, *Kültürümüzde Arapça ve Farsça Asıllı Vecizeler Sözlüğü*, 1, Sütun Yay., İzmir 2008.
- YURTSEVEN, Necmettin, *Türk Edebiyatında Arapça-Türkçe Manzûm Lügatler ve Sünbülzâde Vehbî'nin Nuhbesi*, Ankara Ü SBE, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara 2003.

“SA`Dİ'S COLLECTION OF PROVERBS AND APHORISMS: EXQUISITE VERBS AND
DISTINGUISHED COUPLETS”

Abstract

A large number of collected works of literature containing proverbs and aphorisms have been produced within the scope of Turkish literature. Partially recorded in various works during the previous centuries, proverbs and aphorisms later began to be collected often under the name of “durûb-ı emsâl” or sometimes under various other names. The work covered in this study is a poetical work containing such proverbs and aphorisms. The aforementioned work titled İrsâl-i Mesel ve Tezyîn-i Cümel İçün İrâdı Mümkün Olan Berceste Mısralar ve Güzîde Beyitler is composed of 48 pages collected by H. Sadî. Published in 1325 Mohammedan calendar (i.e. 1907-1908 A.D.), the work is composed of two chapters. The first chapter is composed of 165 exquisite verses, 18 of which are of Arabic or Persian origin, in the form of proverbs and aphorisms. The second chapter consists of 153 couplets and 6 stanzas selected from various poets. The texts contained in both chapters are listed in alphabetical order. In this study, proverbs and aphorisms found in the Turkish exquisite verses and couplets contained in the first chapter of Sa`dî's work will be discussed. Firstly, the original authors of such pieces contained in Sa`dî's work are intended to be identified by means of making use of other similar works of the same genres, and then the contemporary counterparts of such proverbs and aphorism reflected in recent works also containing proverbs and aphorisms will be provided as an example.

Keywords

Sa`dî, proverb, aphorism, exquisite verses, couplet.